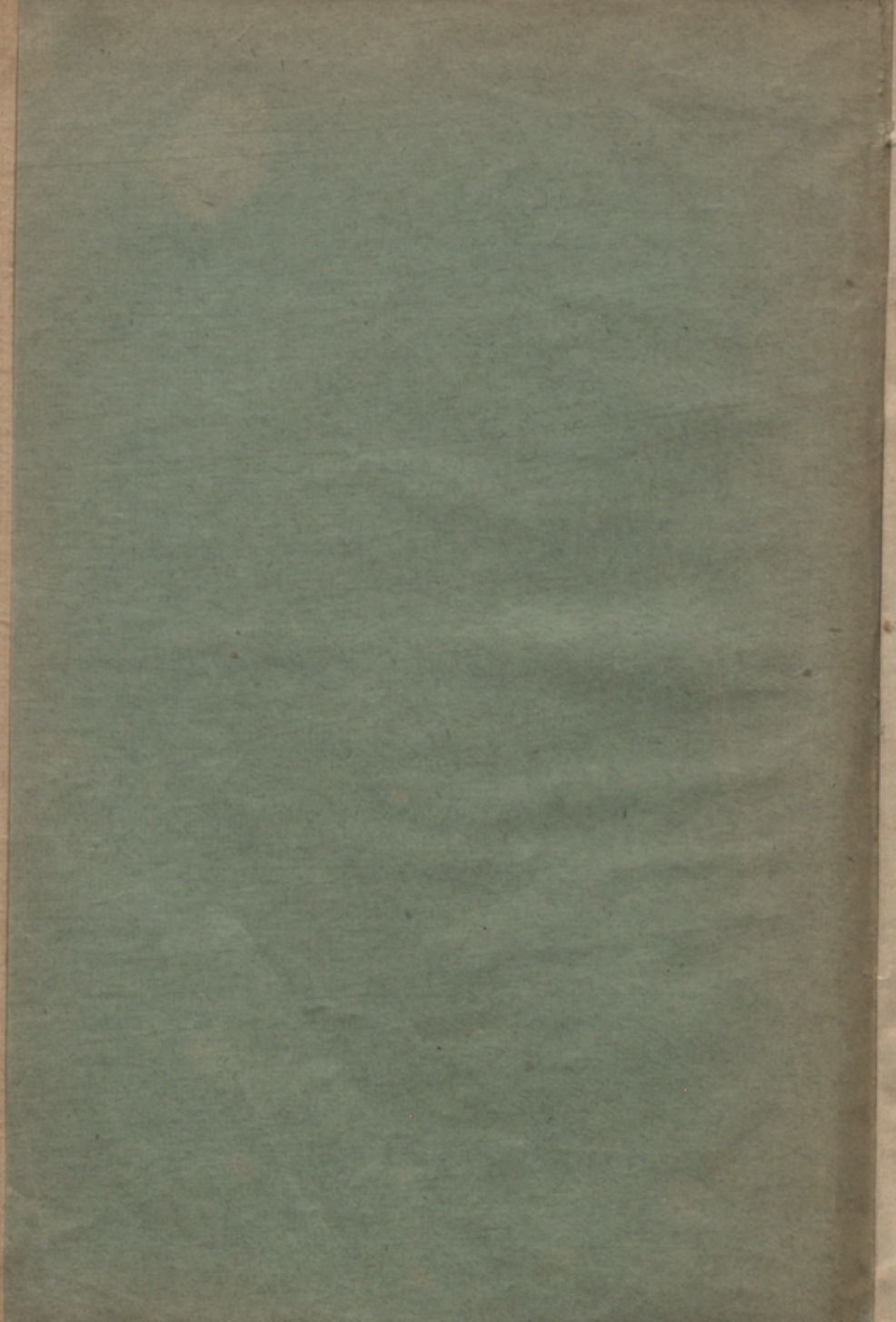

Kā behrni
audzināmi bērņi pēģreenu?

No Juliana Borhardta.

„Reeta” grahmatneezibas apgahdiba, Rigā.

Wairumā Baltka hja grahmatu weikalā,
Rigā, Suworowa eelā Nr. 40.

374
86

Kā behrni audzināmi bērņi pēģreena?

Uo Juliana Borhardta.

„Reeta“ grahmatneezibas apgahdiba, Rigā.

Wairumā Baltka hja grahmatu weikalā, Suworowa
eelā Nr. 40, Rigā.

1953

371

L. V. №.	
№	181.641
In.	

0309090860

Drukats pee G. Budberga, Rīgā, iecā Jaunā iecā Nr. 24.

Satura rahditajs.

---

2. p.
- 1) Ēvads . . . . .
  - 2) Gara un meežas šakars. Ēkumigaš un netīfumu-
migaš laulibaš. . . . .
  - 3) Par behrnu radišānu . . . . .
  - 4) Rašbš noluhšs audšinašānai . . . . .
  - 5) Labi un ļauni dihgli . . . . .
  - 6) Beš drefuraš . . . . .
  - 7) Labs peemehrš un wina pečāwinašānāš . . . . .
  - 8) Behrna darbš. Jaunāš audšinašānāš līfumi . . . . .
  - 9) Pašlaufība beš pehreena . . . . .
  - 10) Meigi behrni . . . . .
  - 11) Alga un šods . . . . .
  - 12) Paļ dotee pamatlīfumi tagadnē iſwedami . . . . .

Technische Zeichnung

- 1. Einleitung
- 2. Beschreibung des Gegenstandes
- 3. Technische Zeichnung
- 4. Berechnungen
- 5. Zusammenfassung
- 6. Literaturverzeichnis
- 7. Anhang
- 8. Schluss

I. Gewads.

Meesas sodu skolās mehs wiši ufflatam par netaišnibu. Mehs wiši ešam weenōs prahtōs, ka meesas šods skolās ne tikai neder, bet ir pat kaitiģs. Tikai tahdas šastanas mums truhšt sarunajotees par behrnu audsināšanū beš meesas šoda ma h j ā s. Ko školotajeem pilnigi noleedš to daudši wezaki pašči šew atlauj. Tee jautā! ko mums eesahkt ar 9 waj 10 gadus wezeem šehneem, kad tee padarijuschi nedarbu? Tehws un mahte augu deenu pee darba, behrni paleef weeni, kahda te runa par audsināšanū? Watarā wišai noguruschi pahrnahkam mahjās un tad tikai, weenu waj pat diwi deenas wehlat, dabouam šinat kas notizis. Tahdā gadijumā kreetni nenosodit? Tas nemas naw domajams. Stingri noraht? Mahjeens daudš eespaيدا neatstahs, ja aiš ta nerehgojas kas nopeetnaks. Tā tad tikai atleef rihkstes. Ja ari tās zitadi maš deretu, tomehr behrnam eespeesčas dšili atminā, ka wezakeem wina darbs naw patizis. Ja, ja mums netruhkū laika un špehka muhšu behrnus audšināt kā peenahkas, tad gan waretu gašdat, lai wini nemas nemelo; tahdā gadijumā gan warbuht beš pchreena waretu ištikt. Bet kā pašchlaif leetas šahw, tad nelas labaks newar ijnahkt.

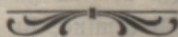
Ta weegla leeta uštahdit likumu, ka newajaga ķertees pee meesas šoda. Bet kamehr naw ušeeti lihdselki un zeli, kā tagadejōs apstahklōs beš ta ištikt, tamehr tahds likums ir un paleef nedšihws burts. Tadeht reiš nahktos škani pazelt jautajumu, waj maš ir eespehjamš behrnus audšināt beš pchreena un kā tās darams.

Šcho jautajumu nu atkal newar glujchi atkabinat walā no wešelas wirknes zitu jautajumu. Kā ar behrnu jaapeetas, tas atkarajas no tam, kā wišch lihds šchim, jau no paščas dšimschanas šahlot, audšinats. Tiklab

audsināšhana kà dšimšhana atkal stahw wišzeēšakā šakarā ar gimenēs dšihwi, t. i. ar wezaku laulibu. Kašdu eešpaidu lauliba dara uš behrnu — pa dašai jau no wina dšimšhanaš šahot — taš atkarajas no wezaku šadšihwes un dšihwes apstahkleem, p. peem. kašds wineem dšihwoškis, kašda wešeliba, waj tee newahrgulo ar kašdu eeškliigu šlimibu, waj nešchuhpo u. t. t. Tà tad audsināšhana stahw zeēšhà weenibà ar wišeem teem apstahkleem, kašdi wainigi pee šlika dšihwoška, plauschu kaites, šchuhpibas u. t. t. Redšam, ka ešam nokluwuiči pee šoziala jautajuma. No otras puješ luškojotees, uš behrnu leelu eešpaidu dara škola. Bet ka tautškolu jautajums muhšu deenàs weens no šwari-gašajeem, kaš atkal stahw šakarā ar ziteem šozialeem jautajumeem, par to man nemaš newajadšēs šewiški minet. Pee pareiša gala špreeduma nahšs tikai tašds, kaš wišas šchis leetas praišs aptwert winu šawštarpejà šakarā.

Wišus šchos jautajumus weenu pehz otra te uššihmet buhs nogurdinošchi un mehš tašdà kašrtà šaudetu wišpahri-go pahriškatu. Tadešt no wiša, išjumà minešim tikai wiš-wajadšigako leetas apgaišmošchanai.

2. Gara un meeſas ſakars. Eedſimtas teekſmes un wezaku eeſpaids uſ tam. Ti- fumigas un netifumigas laulibaſ.

Beeſchi gadaſ, ka nabagu wezaku behrni, eekluwuſchi laimigòs apſtahlòs, kaſ teem dod labu audſinaſchanu, top par laudin, kaħduſ wareja ſagaidit tiſai no bagatu wezaku behrneem. Un otradi, ja pahriiſuſchu wezaku behrni zaur kaħdu nelaimes gadijumu ſaudejuſchi liħdſekluſ preeſch labas audſinaſchanas un teem japeeteek ar tautas ſkolu, tad no teem wiſpahri nekaſ wairak neiſnaħt, ka no nabagu lauſchu behrneem. Tadeħt daudſi ſpreeſch, ka weenigi no audſinaſchanas atkarajaſ kaħdſ buħſ behrnſ.

Taħdſ ſpreedums nepareiſſ. Teħwi un maħtes ſawuſ behrnuſ nowehrojuſchi ſinàſ, ka weena un ta pate laba maħziba waj peemeħrſ weenà behrnà eeſaknoſeek, ka meħr otrà ne, lai gan abi dſiħwo weenaħdòs apſtahlòs. Weena behrna rakſturuſ ſawadaſk par otra un tadeħt ari zitadi uſnem aħrejoſ eeſpaiduſ. Tadeħt nepareiſi domat, ka weenigi aħrejee apſtaħkli, weenigi audſinaſchana iſtaiſa zilweku; nè, ari daudſi kaſ atkarajaſ no tam, kaħdà meħrà zilwekſ uſnem aħrejoſ eeſpaiduſ. Iħſati ſakot: ka tram beħrnam ir ſawaſ eedſimtas teekſmes, kaſ kopà ar audſinaſchanu no wina iſtaiſa zilweku, kaħdſ muſſ taſ paraħdaſ dſiħwè. Kà audſinaſchana dod wina rakſturam no kraħſu, tapat ari wina eedſimtas iħpaſchibaſ raħda ſawu iħpeħtu jau attihſtiſibaſ laiħmetà.

Lai gan nedomaju, ka kaħdſ tam runatu preti, tomeħr nebuħſ leeki paſkaidrojuma labà peeweſt daſchuſ peemeħruſ. Pee aħla waj kurla beħrna wiſlabatai audſinaſchanai nebuħſ taħdu panahumu, ka pee wejela beħrna, kaut taſ ari tiſ uſmanigi netiktu audſinatſ. Iħweenai zitai nedſeedejamai ſlimibaſ taſ paſchaſ ſekas. Beħrnuſ ar firòſklaiti, plauſchu kaiti (p. peem. dilonſlimiguſ), ſakropłotam rokam un kaħſjan, beħrnuſ, kuri ir ſlimigi un waħrgi, ari wiſpreeſch-

fihmigakà audsinaschana garigi nepataiſa par tahdeem, kahdi tee buhtu bijuſchi ar pilnigi weſeleem lozekleem. Protams, wiſgruhtaki audſinat nerwu ſlimus, plahnprahtigus waj pat ahrprahtigus behrnus. Kas ir plahnprahtiba, ahrprahtiba? Nerwu, it ſewiſchki ſmadſenu ſtahwoſkis, kas ſlimeem ir zitads nefa weſeleem laudim. Bet nerwi, ſmadſenes ir tapat kermena dasas, kà roſas un kahjas, azis un auſis. Ja nu ſchis kermena dasas, t. i. nerwi un ſmadſenes, buhs ſawadafas, tad ari zilwefa garigà ſpehja buhs zitaba. Pilnigi nefahrtigas ſmadſenes ſtahw ſakarà ar ahrprahtibu; panihtuſchas, neattihtitas ſmadſenes ſaſtopam pee plahnprahtigeem, idioteem; zilwefam ar ſkaidru ſapraſchjanu ſmadſenes ir barotas un atrodas pareiſà ſtahwoſki. Naw ſchaubu, ka daſchadas garigas ſpehjas attarajas no daſchadeem nerwu ſtahwoſkeem un ſinibai ahtraki waj wehlaki iſdoſees wiſòs ſihtumòs to peerahdit.

Tà tad garigas daſchadibas, garigas ihpaſchibas atbalſtas uſ meeſigàm, jeb! tàs ſtahw zeeſchà ſawſtarpejà ſakarà? Daſcham zilwefam jau no dſimſchanas ſinamas dasas ſmadſenu labaki iſdewuſchàs, zitam atkal zitas, un trescham warbuht wiſàm ſmadſenèm ir leelats waj maſafs apmehrs. Tà zelas garigo ſpehju daſchadibas, kas audſinataju ſagaida jau darbu eeſahlot, un to tàs nedriht iſlaiſt ij azim. Schis ſawadibas jau eedſimtas.

Protams eedſimtàm ihpaſchibam ari ſaws zehlonis, tàs naw no debefim nokrituſchas, bet mantotas. Wezaki tàs pahrneſuſchi uſ behrneem. Smadſenes mehdi buht tahdas, kahdas wezaki behrneem dſimſtot lihdi dewuſchi, un kahdas ſmadſenes, tahdas ari behrna eedſimtàs garigas ſpehjas. Ikweens apſinigs zilwets nu eeſtatis, ka wezaku peenahkums ir ruhpetees par to, lai winu behrni nahſtu paſaulè ar labàm ihpaſchibam. Peenahkums gahdat par behrnu eeſahſas jau no paſchas dſimſchanas, ja jau no pirmà elpas wilzeena eeſahſas wezaku eeſpaids uſ behrna likteni. Wehl waretu peeбилst, ka ſchis eeſpaids ſahſas pat wehl agraki, pirms wezaki laulibà dewuſchees.

Seeweeſchu jautajumu atriſinot daſchi jau nahkuſchi pee ſpreeduma, ka tà ſauktai tikumigai laulibai japatahw jau behrna deht ween. Tà neſen ſweedreete Glene Key iſ-

dewa grahmatu „Behrna gaduſimtenis“. De ſtarp zitu teiktis : „Zaunee paſaulēs uſſkati kopdſihwi ſtarp wihrēeti un ſēeweeti tīfai tad ſauks par netīklu, ja ta palaidis paſaulē ſlīktus pehznahzejus, waj tos noſtahdīs ſlīktōs dſihwes apſtahktōs, kaſ ſawetu winu meeſīgu un garīgu attihſtibu“.

Schadi eekſtati pahrpīhleti. Ja diwi zilweki grib eedo-tees laulibā, tad wiſ newar no wineem praſit, lai winu galwenāſ ruhpes buhtu behrni, kaſ tee wehl pat neſin, waj tahdi wineem kaſdreij dſimſ. Laulibu laudīs ſlēhđj paſchi ſewis dehl. Saderinotees waj prezotees neweens nedomā par behrneem. Laudīs prezās tadehl, ka laulibās dſihwe wihrant un ſēewai peeder pee winu perſonigās laimes. Tahdōs brijchōs domā tīfai par ſewi un taſ gluſchi dabīgi.

Tomehr waram gan zeret, ka ar laiku perſonigās intrejes ſahks ſaſkanot ar nedſimujcho behrnu intreſem. Teek daudj runatſ, rakſtītis un pat ſiniſti peerahdītis, ka weenigi tīkumiga lauliba laulatus laudīs paſchus dara lai- migus un lihđj ar to ſagahdā labu ſemi preekch nahkamo paaudjchu attihſtibās.

Kahda lauliba tīkumiga? Nemāſ mahzitu wihru peh- tījumuſ nepeewedot raudſijim jautajumu atbildet, uſmetot ihju ſkateenu laulibam, kaſhdas tāſ muhju deenāſ parahdas.

Muhju deenāſ laulati laudīs wiſwairaf weenſ otru uſſkata kā lihđjekli naudaſ peegahdaſchanai. Taſ ſakamſ neween par bagateem, bet ari par nabagu laudim. Ka wihrſ prez ſēewu laba puhra dehl, taſ pahrtīkujchu lauſchu aprindāſ tihri paraſta leeta. Bet ne maſakſ ſkaiſ buhſ ſtrahdneeku, kaſ ſew meklē „kreetnu un duhđjīgu“ ſēewu, t. i. tahdu, kura waj nu lihđjsetu pelnit, waj nopelnito praſtu ſaturet. Negribu teikt, ka taſ buhtu launi un ne- buhtu wehrā leekamſ pee laulibam. Bet muhju laiđōs ſchee aprehini eenem pirmo weetu un teem ir pirmāſ baljſ teeſibās, — taſ naw pareiſi. Mupat ſazitaiſ ſihme- jaſ neween uſ wihrēeſcheem, bet tikpat labi ar uſ ſēeweetem. Nunajot par ſēeweeſchu jautajumu waj laulibās apſtahkceem daudſi brehtā, ka wiſ launums nahk no wihra. Ta ir maldiba. Wiſjumſ ſēeweeſchu prezās tīfai tadehl, lai tiktū apgahdataſ un tām newajadſetu palikt „wezu meitu“ kahtā. Waj ſchis naw aprehinſ? Tiklab ſēeweete, kurai ſawſ

ihpaſchums, fa ari weentahrscha ſtrahneeze, kas rokam jew pelna maiji, — abas winas iſeet pee wiſra, lai tam buhtu ſaws pawards un atbalsts dſihwes gruhtibās un zihnā peh3 uſturaš. Leeta gaiſcha un ſkaidra, fa aprehkins ir muhju laitōš galwenais eeroſinatajs pee laulibas ſlehgičhanas.

Waretu domat, fa pa leelai dalai tā ſlehgtās laulibās ſeewa un wihrs bej tam wehl weens otram buhs par meeſigas baudas preeſchmeiu. Tomehr ne wišōš gadijums to war teift un ja nu taš tā naw, tad wineem elle ſche wirs ſemes ſahkas jau no kaſju deenas. Pa leelai dalai gan tā buhs, fa galwenais eeroſinatajs eedotees laulibā ir ſawſtarpeja meeſiga pcewilziba. Daſchi domā, fa no laulibas neſa wairaf ari newar praſit.

Kahda nu kopdſihwe nodibinas un kà ta rit, to ſwejcha azim pagruhti nowehtot. No ahrpuſes wišs teef uſmanigi ſegts, ta fa pat wehriġatā ašs preeſchſihmigu laulibas laimi redj tur, kur pateeſibā wišs tuſſchs un iſpraulejis. Wezi laudis laikam ari par ſcho buhs domajuſchi, mums uſglabadami iſeizeenu: „Wišs naw ſelts kas ſpihd.“ Ja kam iſdotos azumirfli eeſtatitees tahdā laulibas dſihwē, taš ahtri apkertu, fa jau drihſi peh3 ſahjam laulatee laudis naw gluſchi meerā weens ar otru; tee praſis waj nu garigi waj meeſigi wairaf no otra, kà taš ſpeh3 dot; weens otram tad uſtraus wainu un juticees wiſluſchees; un pehdigi no ſchahdas kopdſihwes iſaug treſchā ihpaſchiba: wihrs un ſeewa nu weens otrā redj preeſchmetu, kurā atkoſtees.

Tā tad muhju laiku laulibu rakſturo trihs pamata wilzeeni: wihrs un ſeewa weens otru uſſkata par eerozi naudas peegahdaſchanai; par meeſiſtu baudu preeſchmetu; un preeſchmetu, uſ ko iſlaiſt duſmas un ſapihſumu.

Wiſas ſchahdas laulibas ir netikumigas.

Kà nu ſtahw ar behrnu eedſintam ihpaſchibam, kuri no ſchahdam laulibam zehluſchees, par to neſa droſcha newar teift. Šau ſahkumā aiſrahdiju, fa nowehtroju mi ſchā ſinā loti gruhti un nedroſchi. No ahrpuſes luſkojotees gandrihſ nemaſ newar pateift, waj lauliba laimiga, waj nelaimiga, tiſumiga waj netiſumiga, un lihdj ar to

ari newar sinat, waj labi apdahwinati behrni zehlu'chees no tiklas waj netiklas laulibas. Ir dajchi nenoleedjami fatti, ka spehjigi, pat slaweni laudis dsimuschji no nelaimigam laulibam. Tomehr schahbu neapstribdamu nowehrojumu pehz skaita wisai maj, ta ka drojchu gala slehdjeenu tee mums newar dot. Bet ka schahdas laulibas audsina-schanu nostahda wisai spaidigds apstahklds, tas mums wehlat gaischi atflahjees.

Bet lauliba war buht ari zitada. Ta warbuht starp laulateem laudim ne tikai meefigs, bet ari garigs sawstarpigs papildinajums, ta ka katra puze peewell otru ne tikai meefigi, bet ari nem firjnigi dalibu pee sawa muhja beedra waj beedrenes zenteeneem un zeribam, jeb ka mchds teikt, dalas preekds un behdas. Ta nebuhs tikai lihdsjuh-tiba, kahda ir ari draugam pret draugu, bet dsilata no-peetnata sajuhja, kas laulata drauga listeni leef pahrdsihwot ari sawu listeni. It sewischki tam buhtu japarahdas garigu intreschu ezirkni. Mahslineekeem, rakstneekeem, skolotajcem, inscheneereem wajadsetu tahdas seewas, kuras waretu buht lihdsi darbigas un nem dsihwu dalibu pee winu zenteeneem un darbeem (jo ari seeweete sew war iswehletees weenu waj otru darba lautu). Uj strahdneeku laudim schis domas ta neatteektos. Deenas algadsis teef swaidits no weena darba otra un tam pa leelakai dalai ir gluschji wijs weens, kas isnahk no ta darba, pee kura winsch pahris nedelu waj mehneschu lihdsi strahdajis. Winam maj intrejè, waj tas isdodas, jeb ne, kamehr inscheneers pee usjahkta darba — waj nn tunela waj tilta buhwes — peeleeef wisu sawu firdi un prahtus ruhpedamees, ka tas labi isdotos. Tomehr proletareetim ari sawas garigas intreses. Winsch war peederet pee weenas waj otras sabeedribas, zeret, zenstees un garigi lihdsi strahdat weizint weenu waj otru labu, noteiktu wirjeenu. Nu buhtu gaujchi eewehlams, ka ari ta sauktà „otra puze“ nemtu firjnigu dalibu pee schim zeribam, zenteeneem un darbeem, un ka tee nebuhtu diwi — bet weens. Schi buhs tikumiga lauliba. Tahdu slehgs tikai aij mihlestibas. Bet mihlestiba kahro ar eemihloto buhti wadit weenprahjigi, tikpat meefigi ka garigi topa sakausetu dsihwi. Garigas

fopibas ween protams nepeeteef, ta nowed tikai lihds draudsbai. Bet tikpat maj der faila, meefiga peewilziba ween, ko deemschehl allasch samaina ar mihlestibu, jo labi sinam, ka ta naw pastahwiga, ja truhst garigu faischu.

Tikai tikumiga, aij mihlestibas slehgta lauliba laulatos dara laimigus; tapehz jau tadehl ween tikai schahbas laulibas buhtu slehdsamas. Bet tahdas muhsu laikos wijai reti fastopam. Veelako datu te leetas buht wainigi wihreeschi. Bihram koti wedas gariga sinâ fewi turet pahrafu par seewu. Winsch juhtas stahwam augstu, lai seewai laistu peedalitees pee saweem zenteeneem. Tâ behwetâs augstakâs aprindâs scho augstprahtribu pahrtlahj ar glesnas saudsibas pahrfegu. „Kam man tewi apgruhtinat ar leetam, kas tew tikai laupitu meeru,“ jeb „ar damam nerunâ par darischanam.“ Pateesiba schis smalkâs frases i, jaka weenigi to, ka wihrs seewâ reds rotaku lectu, gar ko wafarâs pehz deenas darba un gruhtibam der palastotees, bet nebuht zilwefu, un wismaj wehl pilnteesigu zilwefu*). Pee strahdneeku fahrtas schi wihra augstprahtriba parahdas wehl rupjakâ fahrtâ. Wehl tagad gadas peeredset, ka seewa labprahtr gribetu eet lihds uj fahdu garigu sapulzi, bet wihrs tai ujbauj: „Palsez til mahjâ, tew par tahdam leetam naw jehgas!“

Naw jafaprot, ka seewas buhtu pawijam bes wainas. Gluschi otradi. Strahdneeku aprindâs wehl beeschaki japedfihwo, ka seewa tai weetâ, kur tai wadjadsetu nemt dsihwu dalibu pee wihra intrefem un mahzitees fopraft leetas, kas tai wehl nebuhtu gaischas, — zel trofsni, lamajas un pahrmef dehl isdotâs naudas, aijfawetâ laifa waj nepatifikchanam, kas no tam waretu zeltees. Zita te nem pahlgâ laipnus wahrbus lai ar teem wihru atturetu, bet tas naw nefas labaks. Loti behdiga parahdiba — neluhlujotees uf to, waj wihrs padodas waj ne — ja seewa draudofchu breefmu dehl wihru speesch alsleegt pascha „es“; to daridama ta tikai war fagistet wiju laulibas dsihwi. Weenalga, fahda buhtu wihra pahrleeziba — kas prafa, lai winsch pehz sawas pahrleezibas nedfihwo, lai winsch

*) Gewehletu islasit Zbfena „Nora“.

aif pašmihlibas waj bailem jawu pahrllezibu nomahz, aifleeds, leekuligi flehpi, kas parja lai winich nedfihwo pehz jawas dwehseles prasibam; tas dara gruhstu netaijnibu. To tahds ar rupju rofu aijstar wina wihriřhtibu, leef nowahrta zilweta wehrtibu Seewa to daridama tikai peerahda, ka firsdibena tai naw nelahdas zeenibas pret wihru, zitabi wina to few neatlautu.

Ta tad kopigs darbs, weenada japrashana, weenadas wehleschanas, zeribas un zenteeni, ihfi fakot garigass un meesigass dsihwes kopiba dara laulibu tikumigu un laimigu.

Kas sifmejas uř tikumjgu laulibu behrneem, tad war teift, ka wini jau no dsimschanas dabon lihdsi wislabakas ihpaschibas. Bes tam tee ari eekuhst dsihwes apstahlos, kas isdewigi preetich labas audsiuashanas.

Ta tad isnahk, ka jau pee laulibu flehgjshanas nahfamo behrnu listenis pa leelai dafai tep nolemts. To lai nem wehra itweens, kas sawus behrnus grib isaudsinat labus.

3. War behrnu radijshann.

Ka jau teifts, no laudim newar prasit, lai laulibu flehdjot tee wehl nedsimuschu behrnu dehl upuretu jawu perjonigu laimi. Ta p. peem. newar prasit, lai flimigi zilweti, kas weens otru mihle, neprezetos tikai tadehl, ka wina behrnos waretu pahreet flikti dihgli*). Wehl mafak drihst laulibu leegt laudim, furi paschi gan neslimo, bet furu tehwa waj mahtes rados tahds ir, waj bijis ahrprahstigs, dshehrais, dilonslimigs u. t. t. Ari no tahdeem laudim prafa, lai tee neprezetos. To turu par pahrspihletu. Neweens zilwets pasaula nedfihwo tikai otra dehl, bet itweenam ir teefibas uř laimi. War gan prasit, lai

*) Isnehmums jadara ar dsimuma flimibam. Tahdi flimneeki jau tadehl ween nedrihst prezetees, ka wini war jawu laulatu draugu waj wisu gimeni gruhst nelaima. — Runaju par tahdeem flimneekem, furi wehl naw isahrstejuschees. Deemschehl tahdas flimibas waj nu nekad naw ahrstejamas, waj wina dsedinaashana welkas gadeem. Tadehl prezibas gadijums leeta weenmehr jaischit ahrstam, waj tahds flimneeks drihst eedotees lauliba.

itwens jaweem behrneem pee dfinſchanaſ dotu lihdfi pehz eespehjas labas meefigas un garigas ihpaſchibas. Wet wairaf ari neſo newaram praſit.

Gribu tomehr minet par dabas dſinekli, kad zilweks parafſti domà tikai par ſewi, kamehr tikumigs zilweks apſinas, ka kalpo zilwezes dſimuma turpinafchanaſ. Runaju par radifchanaſ. Daſchi ſchis leetas labpraht neaijſtar, tàs atraſdami par „pretigam“. Muſju laitu tikumiba neatlauj par meeſas grehſeem runat, kaut ari tee taptu pee = k o p t i, un bihſtos, waj daſchreij wahrdi netop wairaf noſoditi par apſlehpſteem darbeem. Lauſchu par ſcho preeſchmetu runat ſaprahtigai ſeeweetei. ſau minetà Elenes ſeij grahmatà laſam:

„Behl wiſſ naw darits, ja iſſautto dſihwibu ruhpiigi uſtur un glabà. Neweens wihrs (un ſewa, buhtu japeebilſt) nebuhs deefgan agri apdomajis jautajumu, waj un kad winam teeſibas iſſautt dſihwibu.

„Tàs tahdas wezas tenkas, ka behrneem wajagot buht pateizigeem par dſihwibas doſchanaſ. Pa leelakai batak dſihwè iſnahſ otrodi, proti, ka wezakeem wajadſetu noluhgtees behrnis, ka toſ paſaulè palaiduſchi.

„Wajag tif parunat ar zilwekeem, kaſ krituſchi poſtà waj eeſtihguſchi nabadſibà; waj ar nerwu ſlimeem un zitu ſlimibu zeetejeem; jeb pehdigi uſ zilwekeem, kuru dwehſele pitnigi ſadragata; wiſi wini aiſrahdis uſ kahdu ſawas nelaimes zehloni. Waj nu tee dſimuſchi no pahraf jauneem waj wezeem wezakeem, waj tehws waj mahte teem ſlimojuſchi, waj mahte bijuſi darbeem un leela behrnu bara no mozita ſewa. Waj... pretigam juhtam uſnemti un ſapihkumà nu gruhtſirdibà nehſati, tee jau mahtes meeſas ſewi uſnehmuſchi dſihwes apnikuma dihgli.

„It ſewiſchti ſewa grehko, lai gan neſinaſchanaſ, ee-reibuſchu wihru no ſewis neatſtumdama. Echuhpibai epi-lepſijai un zitam ſlimibam beeſchi par zehloni tàs apſtahſlis, ka pee meefigas ſatiffimes tehws bijis peedſchris. Raſkamà wihra ih, aſchibas apſpreeſchot jaunawa tàs wiſlabaki nowehrtes, ja leel wehrà ko juht eedomajotees, ka tàs paſchas ihpaſchibas mantoſ ari winas behrni, — waj juht gawilejoſchu preekn, waj mozoſchu nemeeru.

„Wihreeschi ne tikai dsehrumâ grehko pret nahtamo paaudsi, bet ari wehl zitadi, kad sekas mehdi buht daudi breejmigatas.

„Wairakas attihstitas paaudses nahks un aisees, lihdj seeweetei tas taps par nepahripehjamu pawehlofchu inftinktu, saweem behrneem par tehwu neisfraudsit garigi waj meefigi panihkufchu waj fakroplotu zilweku. Grehks, ja seeweete schai sinâ pahrkahpj sawu peenahkumu: jaunai buhtei dshiwibu dodot tam buhtu janoteekt mihlestibâ un schihstibâ, atrodotees pee pilnas weselibas un dshiwibas spehkeem, juhtot abpufigu faskanu, gribu un laimi, — bet nekad dsehrumâ, trulu parafchu peekopjot, schigumâ waj fashkeltôs prahtôs. Samehr seewas scho sawu peenahkumu nebuhs eeflatijufchas, tikam pasauli wehl turpma pildis buhtes, kuram jau pirmajâ dshiwibas dihgli laupits dshiwes preeks, spehks un spars.“

Wijs te tif gaischi un flaidri islists, ka gandrihj wairs nepaleef wahrdam w-etas, te wehl ko peebilft. Tikai gribeju minet, ka starp daudjajeem launumeem, kas tif behdigi atjauzas uf jaundsimufcheem. skaitama ari wezaku pahrpuhleschanas. Sewehrojams angli finibu wihrs un pehtneeks Nandslejs apgalwo, ka tehwi, kas wijus spehkus isleetojujchi bagatibas eeraufchanai, radot gaudenus behrnus jo nerwu pahrpuhleschana tapat organifimu wahjina kâ alkohols waj opijums. Par strahdneeku fahrtu tas pats faksim, un te atkal mums peemehrs, zil tagadejee soziale apstahkli dara launu eespaidu uf strahdneeku fahrtas jauno paaudji jau pirms dshimschanas. Nebuhs leeki wehl atgahdinat, ka apfintigam zilwekam, kas sawu nelaimi negrib redset pawairotu nahkamôs behrnôs, ja atturetos radit behrnus noguruma, dsehruma waj flimibas stahwofli, waj ari, ja tai brihdi naw abpusejas weenibas.

4. Rahds noluhks audjinafchanai.

Batureot azis, ka behrna garigâs ihpaschibas stahwo zeejchâ fakarâ ar wina kermena, it ihpaschi smadsenu stahwofli, mehš gaischi fapratifim, ka neweena, behrnam gariga peemihstofcha ihpaschiba newar tift mahkfligi no ahrpufes

israweta. Prahtigs audsinatajs tadehļ neprafis, lai behrna ihpašchibas weidotos pehž audsinataja eefstateem un wehle-
schanās, bet tas eewehros, kahds materials winam dots un
tam tad ari peemehros jawu darbibu.

Tā nu isnahk, ka lihdj šchim parastā behrnu audsina-
schana ir pilnigi apgreesta. Kahbus tad lihdjektus muhju
laiķā leeto pee audsinaschanās? — Bahreenu un jodu.
Bet waj audsinataji ari eedomajas, ka jo labi apdomats
bahreens waj wisgruhtafais jods neta negroja, ja weena
dala šmadsenu attihstijuseeš wairak, lamehr zita masaf.
Behrns no tahdeem lihdjektuem tītai manto šajuhtu, ka
winam darītis pahri; jo no wina prasa, lai tas strahdatu
preti šawai dabai; prasa, lai tas nomahktu jawā buhtē
dabisko, kas lauschās uš ahru. Vai atzera mees pašči jawu
behrnibu! Ko zita pehž tahdeem lihdjektuem jutām, ka
ween špihtibu un šajuhtu, ka zeescham netaijnibu. Kadehļ
ta netaijniba un eesčh kam ta pastahw, to mehš protams
nesinajām, bet ka ta teescham netaijniba, par to mums
nebij ne masako šchaubu. Gluschi tāpat tagad klahjas
muhju behrneem.

Wiša waina ta, ka nemehdj ruhpetees par behrnu
eedsimtām ihpašchibam. Tiklab školā kā mahjā rihkojas
pehž sinamas mehrauklas un ar wijem apeetas weenadi;
no itweena behrna isnahk jauns numurs pehž wezā parauga;
wišas ihpašchibas, kuras šakriht ar mehrauklu, teef šauktas
par labām un winu attihstiba weizinata; kas nesakriht,
šauz par šliktām un mehgina israwet. Un tas wišs teef
panahkts ar šlawenajeem lihdjektuem, ar morales šprediki
un jodu, pee kam kā joda pretdata nahk ušslawa waj alga.

Weza greeku teika stahsta par Prokrusti, ka mahja
stahwejuš zelmalā un kas itweenu garamgahjeju weefmihtligi
un beš atlihdšibas ušnehmis. Weefi labi pazeenajis winšch
to eeweda gulamistabā. Bet te stahweja weena pati gulta.
Škatram tā pehž garuma protams nedereja; weenam ta
bij par ihju, otram par garu. Bet Prokrusts šinaja lihdsetees:
kam gulta bij par masu, tam tas no šahjam taišni tīf
daudj atzirta, zif tās pahr malu pahri karajās; kam ta
bij par leelu, to winšch steepa garumā, lihdj tas tur cepašeja.
Šcho pašziniu wezee greeki šazereja 3000 gadu atpakaļ, lai

gan wehl nefa nefinaja par mušju laifu školam un audfināšanau. Waj tās naw ihsta Prokrušta gulta?

Prahtigs audfinatajs, tā jau teikts, rihkofees pehz behrna eedfintām ihpašhibam. Winšch neušstahdis kajarmēs mehru, kahds wišem behrneem jašajneeds. Bet winšch gentisees no ikweena behrna to un til daudj istaišit, žif audfeka ipehjas peelaišch.

Tas nošimē: Audfināšanai jašprausch par mehrti behrna rakstura un ipehju ašnus attihstīt, pilnigā koplumā, jeb ziteem wahrdeem to pašchu išsajot: latra žilweka ihpatnibas wadit pee pilnigas, harmoniskas isglihtibas.

Wežās audfināšanas metodes aišstahwi to noštrihdē. Wineem žits audfināšanas mehrtis. Tee šaka, ka no audfeka wajag isloft: „derigu šabeedribas ložekli“, jeb ari, ka to wajagot darit „laimigu“. Te war buht daščadi eeskati, kas šauzams par šabeedribai derigu un kas par laimigu dehwejams. Daudj eemešlu domat, ka šcho mehrti jašneegs tilai ja un ušstahditā audfināšanas metode.

Pehz jaunajeem eeskateem audfeki wajag nošahdit uš kahjām, lai tas wišus šawus ipehkus un dahwanas išrahditu darbōs. Wina darbi tad nahks par labu šabeedribai un tahds tad šabeedribai ari buhs derigs ložeklis. Tagadejā audfināšana leelu pulku kreetnu rakstura un talanta ašnu nemaj neattihsta tilai tapehz, ka tee naw eewesti wišpahri peenemtā programā. Skolas mahžibu ari šneeds til daudj, žif wišpahri peenemtais mehrs praja. Špehjas, kas tam šneegtoš pahri, — panihkt. Behrni, kas agri išnēm zauri tautas skolas programu, gadeem ilgi paleek pirmajā klāšē un diwi lihds trihs reijas gremo weenas un tās paščas mahžibas. Protams, ka pehz audfināšanas beigam tahdi žilweki šabeedribai buhs daudj masatā mehtrā derigi, tā kad tee buhtu pilnigi šawas ipehjas attihstijuchi.

Deemšchehl tas stahw šakarā ar mušju laifu eeskateem wišpahri par noderigumu šabeedribai. Domā, ka par wišām leetam žilwekam wajag prašt padotees. Pehz šcheem eeskateem wiššwarigalais tas, ka žilweks buhtu derigs materials žitu rošās. Tā tad puhlas no žilweka garo

isweidot mihtstu, lokanu materialu, mihtstu wasku, kam war peedot weidu pehz wehleſchanàs. Te nu wajasfigs, lai behrna griba neattihstitos, bet jau laikus tiſtu noſpeesta. Turpreti pehz jaunakeem eeskateem zilweks derigs ſabeedribai tahdà mehrà, zif wiſſſch war paſtrahdat un ne tahdà, fo ar to war iſdarit.

Kas ſihmejas uſ audſekau laimi, tad ta gan ari weenigi buhs atrodama katra ihpatnejàm dahwanam un zenteeneem dodot pilnu gahjeenu. Uſ pirmà azu uſmeteena to pagruhti nowehrot, jo muhſu laiku apſtahkloſ tikai maſumſ war peerahdit ſawu perſonibu; leelajam puhlim ſauſchu pat gandrihſ naw nekahdas perſonibas. Audſinaſchana naw ruhpejuſees wimu eedſimtàs ſpehjas un ihpaſchibas attihſtii un dſihwes apſtahkli teem neatkauj dſihwot ſaſtanà ar eedſimtàm teekſmem un dſinekteem. Tadeht wiſa leelà data par dſihwi iſſatas tà druhmi un meklè laimi ſahnu leetàs, kas tomehr neſneedſ laimi. It ſewiſſſchi dſenas pehz meeſigas baudas. Labi ehſt un dſert, maſ ſtrahdat, greeſtees uſ dejas grihdas, ar otru dſimumu ſaetees: to ſauz par dſihwes ſaldinaſchannu. Bet waj ta laime? Sawadi, ka ikweenam tas drihſti ween apnihtſi! Kas tahdu dſihwi kahdu laiku wedis, protams, to gan turpina. Kapehz? Paſautajat wezam dſchrajam, kapehz wiſſſch weenmehr dſer? Atbilde ſtanès: lai aiſmirſtu dſihwes tukſchunnu. Zif tahlu tahds ſtahwoſkis atrodas no laimes!

Jau wezòs laikòs to nowehroja un tapehz nonahza lihds pahrspihlejumeem. Domaja, ka laime atrodama atſakotees no wiſàm meeſigàm baudam. Sewiſſſchi kriſtigas tijibas ſahlumà weens no ſwarigatajeem punkteem bij pilniga nogreeſchanàs no paſaules, „meeſas nonahweſchana“, kas protams pilnigi noſpeeda wiſus dabikſtus dſinektus zilwekà. Muhſu laiku kriſtigee uſ to wairs tà neſkatas. Tomehr audſinaſchana ſchos eekſtatus wehl peepatur, ſewiſſſchi tas ſakams par proletareeſcheem. Galwenais, fo tautas ſkolà mahza, ir paſchaisleedſiba un ſawu eegribu noſlahpeſchana.

Ta naw laime. Bet waj pateeſi tiſ gruhti nahkt pee atſihſchanas, eekſch kam paſtahw laime? Kad behrni laimigi? Kad tos ſpeeſch rahmi ſpehdet uſ krehſla, buht rahtneem un neweena netrauzet? Nè, bet laimigi gan

tab, ja tee war lehkat apfahrt, trofichuot un rotakatees. Schat wezumä wineem ir dabiska wajadsiba sawus lozekkus kuffinat un tee ir laimigi, ja scho wajadsibu dabu apmeerinat, nelaimigi, ja wineem to leeds. Kad skolens laimigs? Kad to saista pee usdewuma, preeksch ka tam truhst i talanta, i sapraschanas, täpat preeka un mihlestibas? Nē. Bet ja winsch war kertees pee usdewuma ispidischanas, kas wina spehkeem peemehrots, tad winsch atradis preeku un laimi. Tas pats atteezinams us peeauguscheem. Wesels zilweks laimigs, ja winsch sawas spehjas war list leetä. Runatajs preezajas par sawu preekschnejumu, musikants par sawu spehli, skolotajs par setmem audsina- schanä, inscheneeri eepreeze wina buhwes darbi. Un ne tikai atskats us padarito, bet jau pats darbs, spehju isleeto- schana peeschkir apmeerinajumu. Schai sinä taisniba sakamam woherdam: „Darbs saldina dsihwi“. Protams, darbam ja- buht tahdam, kas saetas ar dabiskeem spehkeem un patif- schanu, bet tahda laime, deemischehl, maj zilwekeem muhsu deenäs nolemta.

Tadeht ne wisi to tä japratis, it sewijchki ne itweens proletareetis. Starp proletareescheem tiklab ká neweens naw atrodams, kas ar sawu darbu buhtu meerä. Bet eesim tahlat. Pee eedsimtäm ihpajchibam skaita ne tikai prahta ihpajchibas, bet ari gribu, tä saukto raksturu. Itweenam behnam ir saws eedsimts raksturs. Weena leeta tam tiht, zita ne. Waj winsch laimigs, ja wina griba teel apipeesta? Waj mehs peeauguschee esam laimigi, padoti spaideem, kas muhsu paschu gribu nomahz un muhs loka sem iwechas gribas? Tatschu ne. Ta jau ir tä sauktäs iwabadibas noihme. Swabads tas, kas dara ko grib. Tikai iwabads zilweks laimigs; domaju, nekahdu tahlatu isikaidrojumu newajadsjes. . .

Pehdigi ari wehl ir juhtu eedsimtiba; sewijchki gribuju aifrahdit us sajuhthu preeksch wija laba un daita, dischena un zehla. Ar scho stahw zeeschä sakarä spehja zehlo baudit. Kas daito nesajuhht, sewi neujnem wina eespaidu, tam ari truhst baudijuma no ta. Waj waram sauktees par laimi- geem, ja schis sajuhhtas neiskopschanas dehl mehs par bau- dijumu aishistam tikai deeschanu, kahrschu spehli un tam-

lihdsfigas leetas, kamehr pret wijsjaukako dramu, brihnischi-gako musiku un daitako glesnu ejam weenaldsigi, tapehz ka mums naw attihstita spehja tās baudit. Dsiti nojchelojami garā nabagee, kuri teatros (dahrgās sehdu weetās tee atrodmi ne masafā daudsumā ka lehtās) pee weegsprahtiigeem uswedumeem šajuhšminas lihds debessim, bet nopeetnos aifrahšbojchos gabalus nesaprot.

Tā tad laime pastahw eedsimtu gara dihgku swabadā iškopschanā*), un ja audsinaschanas usdewums ir zilwetus laimigus darit, tad lai ta zenschas pilnigi attihstit un iskoft itweena behrna personibu.

5. Labi un launi dihgti.

Te nu daschs eebildis, ka ir ari labi un launi dihgti. Waj nu tos wijsus attihstit?

Behrns no dsimschanas manto lihds wijadus dihgkus. Nā jau minejam, tās tikai eedomas, ja daschus no teem jauzam par slihteem. Tos behwē par slihteem tapehz, ka tee nesakriht ar wispahri peenemto mehraulku. Tahdi dihgli gan war pateesi tapt launi un buht par postu aptahrtnei, bet tas noteel tikai tahdā gadijumā, ja tos jau pašchā šahkumā par launeem usskata un negahdā par wian weseligu attihstibu. Neeeenam behrnam naw eedsimta kahre noraut wabolem waj mušham kahjas. Eedsimtis tam tikai ir dsineklis wijsu kas tam naht rokā, šnalti pahrmeklet. Scho derigo dsinekli tagadejai audsinaschanai nošpeeschot un ishlaidrojot par „nerahniibu“, tas iswehršchas launā, šlimigā parahdibā. Lihdsjetees te tikai war garu weseligi audsinot, gluschī tāpat kā no meesigam kaitem war isbehgt un tās nowehrst, ja par behrna kermena weselibu gahdā.

To daris saprotamu šalihdsinajums ar behrna meesas attihstibu. Daschas mahtes jau no behrna dsimschanas šchelojas, ka sīhdainim lihkas kahjas. Winas baidas, ka behrni peeradis tās lihki turet un teem us wijsu mušchu buhs winas lihkas. Lai to nowehrstu, winas behrnu ar issteeptām kahjam štipri notin autōs un tā kuslajam behrnam

*) Rebuhs leeki aifrahdit, ka tautu wislabatee gari wifos laikos tā domajuschī. Lai ween minam Aristoteli, Geti, Šbienu.

ġagahdà leelas gruhtibas, ja ne taijni mofas. Tahlat, winas masino grib peeradinat, lai tas nakti guletu un tadeht uſſtahda par likumu, behrnu nakti nebarot, lai winſch ari kà brehtu.

Bahris nedelu waj mehneſi wehlat tàs grib peeradinat, lai kuſlais behrns taijni turetòs un to „mahza“ taijni ſehdet, un wehl pehz kahda laika to mahza ſtahwet un eet. Tà nu nopuhlejujees un apſinadamàs, ka ſawu peenahkumu apſinigi pildijuſi, mahte toti pahſteigta, kad galu galà behrnam pateſi lihkas kahjas. Bet iſhtentbà wina bij darijuje wiſu, kas ween winas ſpehlà ſtahweja, lai behrnam kahjas lihkas padaritu. Kà tas iſſkaidrojams?

Birmè dſimjchanas, mahtes meeſàs, behrnam kà ſinams toti maſ telpu. Tadeht winſch tur paſtahwigi gul ſaleektàm kahjam. Tà tad paſaules gaijmu eeraugot kahju ſaleektàs ſtahwoklis winam ir gluſchi dabifts un ehriſ. Lai winam kà tàs ſteeptu garumà, watà palaiſtas tàs attal ſaranjees. Druſtu par daudz waras leetojot kahjinas tikai war ſamaitat. Zeeiti notihtu kahjinu ſtahwoklis nedabigs un lihds ar to tàs teef wahjinatas. Ne mahtſliga ſteepſchana kahjas daris taijnas, bet ſpehziga wejeliga bariba, kas kaulus maſ pa maſam daris zetus un ſtiprus. Tad ari kahjas ar laiku paſchas no ſewis iſſteepjas. Wejels, labi barots behrns ar laiku pais no ſewis top tahds, kà wiſi wejeli zilwefi.

Tà tad pareiſa ehbinajchana wajadſiga. Bet kà ar to ſaſtahw? Augſchminetà mahte ſew warbuht uſſtahdijuſi par likumu, behrnam nakti neta nedot, lai tas atradinatos no nerahtnibas, peeauguſchus nakti trauzet. Bet wina waj nu aiſmirſt waj neſin, ka ſihdaina funkcis ſahlumà toti maſs. Weenà reiſà tas pawiſam maſ baribas war uſnemt. No otras puſes luhkojotees tiklab behrns, kà wina funkcis toti ahtri aug. Kunga neezigais ſaturs tà tad ahtri patehrejàs, pehz kam eetahjàs iſſalkums. Pehz diwam nedelam ſihdaina funkcis iſchetras lihds peežas reiſes leelaks neta dſimſtot. Lihds ar behrnu tas tahdà mehrà aug, ka pehz diweem gadeem tas apmehram diwdeſmit reiſ tik leels neta dſimſtot. Jo funkcis leelaks, jo wairaf baribas ta ſpehj uſnemt, tà ka ilgatam laitam tàs teef. Tà nu iſſkaidrojàs,

fapeh3 sikhaini jahkumâ it azumirkla kahro peh3 baribas, kamehr wehlat starplai3i top arween leelafi. Bet tas noteef loti gau3i un nakt3 tatschu welkas 7 lih3j 8 stundas. Paet 6lih3j 9 mehneschi, kamehr behrn3 tahdu laika 3prih3di war istift bej baribas. Par autoritati atsihtais pehtneek3 P r e y e r 3 par to rak3ta: „Pirmajâ3 10 nedelâ3 trih3 reis usmostees un buht issalku33ham wehl ir par ma3“. Katrà finâ red3am3, ka te par peeradinashanu naw runas un pirmajâ3 9 mehneschâ3 behrnam jadod tif beechi bariba, kad ween wi3sch grib.

Lai nu minam mahti, kas grib peeradinat behrnu istteepi kahjinas un tai pa3châ laikâ praja, lai tas nakti tai dotu meeru. Tâ wina behrnam atrauj baribas daudsumu, kas tam wajadsig3 pee kaulu speh3zinashanas, un tam nedod wajadsigâ 3pehka kahjas turet tai3ni, kas pat3 no sewi3 notiftu, itlihd3 majais buhtu deegjan speh3zig3.

Tapat war greh3ot pret behrnu, ja to bej laika stahda u3 kahjam un winu „mahza“ stahwet un eet. Te neka naw ko mah3it. Pareisi un peeteekofchi barotam behrnam fauli maj pama3am wi3â3 meefas dalâ3 speh3zinasees un kahdâ deenâ peenah3 azumirkli3, kad tas pat3 no sewi3 gultinâ pazelsees stahwus. Ja tas wehl nenoteef, tad ta tifai sihme, ka mugurkauls wehl naw deegjan speh3zig3 fermeni atbal3tit, un itweens mehginajums behrnu bej laika mah33ligi seh3dinat waj tam list at3pertees u3 kahjam, tifai sewi 3lehpj bree3mas, ka mugurkauls, nepanejamas nastas appruhtinats, war jah3t lee3tees. Nâ finam3, mugurkaulâ atrodas 3mad3enes, kas pree3sch d3ihwi3bas tif pat 3warigas kâ galwas 3mad3enes. Mugurkaula 3mad3enu 3limibas ir wi3bree3migakâ3, kahdas ween war eedomatees. Te nu red3am3, 3if bree3migi behrnam war kaitet, winu pirms laika puh3lejot pastahwigi seh3det. Tadehl ari nekad newajag behrnu u3 rofas neh3ajot to stahdit seh3dus, lih3j wi3sch pat3 neh3ht to wehletees.

Oluschi tas pat3 ari 3akam3 par stahwe3chanu waj eeshanu. Pareisi eh3dinats, wejeligs behrn3 ar laiku pat3 no sewi3 jah33 seh3det un peh3digi pa grih3du rah3ot. Tas rah3da, ka fauli jau tif 3peh3zigi, ka tahdâ stahwofli war ne3t fermeni, bet tifai ne wehl stahwus. Un peh3 laika

peenahf azumirkliś, fur tas pirmo reisi uĵ abam kaĵinam noſtahjas un maĵ pa maĵam jaĥt ſſraidit apkaĥrt. Kaś pirmś ſchi laika behrnu maĥſligi ſtahda uĵ kaĵjam waj to radina ſtaigat, taś tiſtai uĵſtrauj kaĵjam nepaneſamu ſwaru, no ka taś war palift liĥkaś.

Kaĥdu pamahzibu lai nu ſew ſmelameś, maſakaś atteezoteeś uĵ behrna meeſigu audſinaſchanu pirmōś diwōś gaddōś. To, ka wezateem peenahkaś behrneem dot weſeligu baribu peeteekoſchā daudjumā un wiſpahri to ne pee ka neradinat un minu nemahzit, bet laut, lai wiſſch patś attihſtaś, par to tam jaattihſtaś*). Maĥſliga ro'as peelikſchana te tiſtai par launu. Taś tiſpat kā neiſplaukuſchu pumuru rubinat pirſteem walā. Nepazeetigi behrni tā mehdi darit domadami, kā puſe tad ahtraĥ uſſeedeś. Tiſpat neprahſtigi dara audſinataĵi, kaś zere maĥſligi weizinat behrna meeſigu attihſtibu. Protama leeta, ka par behrnu jaruhpejaś. Ja taś gultinā jaĥt zelteeś ſtahwuś un iſchahpot apkaĥrt, tad jauſmana, kā wiſſch neiſkriht; ja taś pa grihdu rahpo waj ſtraidelē, tad to no kriſchanaś nemaĵ tā newaĵag ſargat, lai wiſſch peedſihwo, ka kriteeś ſahpigiś, gan tad taś patś uĵmaniteeś. Tahdā kaĥriā taś mahzaś patś ſew liĥdſeteeś un uĵmaniteeś, kaś ir wehl labaki par uſraudſibu, kura taſſchu katru azumirkli un uĵ katra ſola newar ſefot. Tiſtai jaruhpejaś, lai kriteenam nebuhtu pahraĥ behdigas ſetaś; naw jaſauĵ behrnam rotalateeś bedreś malā waj uĵ dſelſzela ſleedem; jaſin, ka taś ſew uĵ galwaś neuſwel ſmagu krehſlu waj zitu ſwarigu preeſchmetu. Audſinataĵam tiſtai jaſargaś teeſchi ſprauſteeś eeſchā behrna daribiā. Behrnam paſcham no ſewis jaattihſtaś, wina attihſtibu newar un nedriĥſt radit kaĥdś ziteś.

6. Weĵ drefuraś.

Warbuht buĥś uſkrihtoſchi, kaſepĥ mehś tiſ ilgi kawejameeś pee meeſigas audſinaſchanaś, un wehl ſihdaina, ka-mehr muĥju pahrrunaś preeſchmeteś taſſchu ir gariga audſi-

*) War gan ari ſchai attihſtibas laiĥmetā gaditeeś nepare-iſibaś, fur jagreeſchaś pee aĥriſta peĥĵ padoma; tā p. peem. ja behrns wehl peĥĵ 1¹/₂ gada nemehgina ſehdet waj ſtaigat. Wet tahdi gadijumi ſoti reti.

najšana, behrna wehlafoš attihstibas gadōs. Bet taišni šči atšpeesčas uš trim balšteem.

Pirmkahrt, tā jau wairak reifes ašrahbits, garigas ihpašchibas štahw zeeščā šafarā ar meefigām. Tikai wejelā ferment miht wefels gars, to jau šenatnē šinaja. Bet šchodeen mehš wehl wairak šinam. Mehš šinam, ka ari wislabatee garigee dihgli panihšti, ja meečas apgahdiba nolaišta un šmadšenes newar augt un peenemtees. Mehš šinam, ka audšinaščana naw nečas wairak, ka ahrejo apštahllu eepaidš uš zilweta garigo špehju dihgteem. Šchos eepaiduš behrns ujnem ar šaweem pcezeem prahteem. Uš muhšu garu atštahj eepaidu tikai taš, ko redšam, dširdam, šmekejam, oščam un juhtam, wairak nečas. Tā tad ja šchee peezi prahti un wiau organi, t. i. ložekti naw kahrtibā, tad ari wislabatā audšinaščana neka neišdaris. Tā pat šinams, ka kaites un šlimibas wahjina špehju mahžitees un dširdeto eegaumet. Tā tad pareiša fermenta attihstišchana ir audšinaščanas wišwarigataiš pamats. Kaš te šamaitats waj aišlawets, to ar pehreenu wairš newar išlabot.

Otrkahrt, wiš taš, ko par wajadšigu atšinam pee šihdain meefigas audšinaščanas, taš pats āri atteezinams uš garigu audšinaščanu. Turōtees zeeti pee pamata lišuma, ļaut šihdainam paščam no šewis meeģigi attihstitees, par ko winščh griš ihwehrštees, tad lihđj ar to jau teek attihštiti wina griba un prahtš, un taišni zaur to weenigo lihđšekli, ka hds tik agrā wezumā jau peemehrojams. Tit daudj gan jau bej ka hdeem paštaidrojumeem katram lišees gaišči un škaidri, ka pat wišjaukatee šprediki par peena šagatawoščanu waj par to, ko peenemt, ko atmest, preeščh 1 waj 2 gaduš weza behrna prahta un rakštura glušchi nederigi. Turpreti ja teem ļauj rahpulot pa grihdu un pehž patikas wišus šašneedšamus preeščhmetuš apštatiit, aptaušitiit, išlaušitees, apšostiit, warbuht pat šmeket (ja taišni naw gištš), tad tee mahžas šchos preeščhmetuš pašiht un tā weidojas behrnu šaprašchana. Tee daščados preeščhmetuš wed šafarā weenu ar otru, wišus šalihđšina un tā wineem rodas jehgums par leetam pašaulē. Tā tee p. peem. pahrlceezinas, ka willaine mihštia, bet malša zeeta, ka štišls zaurredšams, akmens nezaurredšams u. t. t. Ja behrneem pirmos šolus šperot kawekti

neteel bihditi no zela, bet atstahti wineem pascheem to darit waj zitadâ kahrtâ kâ lihdsetees, tad tâpat attihstas prahts: tee noprot, ka newar fluht tahlat un tadehl ne, tee melle lihdsektus, kawektus nobihdit jahnuus, waj teem eet ij zela, un tahdâ kahrtâ rodas griba, paschpalahwibas pabalstita, tiklihdj zenschanâs ijdodas. Bet griba un paschpalahwiba ir augoscha rakstura pamats. Tadehl tas ir leels noseeegums pret behrnu, ja tam laupa kustibas swabadibu. Zif beejchi nenoteel, ka behrnu, segâs un lalatôs eetihtitu, noleel uf grihdas, waj pat wehl peeseen pee galda kahjas. Tur nu tam jarotalajas un ne joti tas nedrihtst kustet no weetâs. Tahdâ kahrtâ grib behrnu pajargat no nelaimes waj gluschj weenkahrtchi few atweeglot usraudfibas puhles. Bet ihtenibâ zaur to behrnam teel tikai laupita eespehja attihstitt japraschannu, raksturu un iswingrot lozekkus pehz wajadsibas.

Behdigi trejchais un wisswarigakais pamata akmens kâ pee meesigas tã ari garigas audsinaschanas ir walaš lauschana, kas ir taisni pretbala dresuraj.

Paturot azu preekschâ pateesibu, ka zilwela garigâs ihpaschibas ar wina meesas buhwi stahw zeeeschâ sakarâ, japeekriht eestateem, ka preeksch wejeligas garigas attihstibas tee paschi lihdsekti wajadsigi, proti: wejeligi dshwes noteikumi. Behrnam dotas kahjas lihdj ar eespehju skraidit un lehtat. Lai kahjas wejeligas isaugtu un pilditu jawu usdewumu, wajadsigas diwas leetas: pirmahrt peeteekoscha bariba, kas peewada wajadsigos spehtus, un otrahrt wingrinaschana. Tã tad prahtigs audsinatajs dos behrnam ijde-wibu lozekkus wingrinat. Ijdewibu!? Wingrinaschanâs ja-ijdera behrnam pajcham, tikai tad ta der. Audsinatajs war waj zif street un lehtat, no tam behrna kahjas netiks ne spehzigatas, ne ijwezigatas, eelam tas pats uelehtâ. Tam katrs peekritis. Bet waj uf garigam ihpaschiaam tas pats nesihmejas? Teiksim p. peem. behrnam jamahzas domat. Te (bes peeteekoschas imadsenu baribas) wehl ari wajaga, lai tas pats damatu. Ziti wina weetâ war domat zif gri-bedami, tas preeksch behrna neder. Un tomehr muhsu laitu prahta audsinaschana leel ziteem behrna weetâ domat!

Dajchs warbuht teiks, bet behrns tatschu newar domat, eelam winam masakais reiji neeerahda, kâ tas darams.

Zit pareisi tas ari nestanetu, tomehr ta ir leela maldiva. Domaschana ir smadsjenu tapat, kà lehlaschana kahju darbiba. Waj, lai behrns lehlatu, ari kahdam wispirms jahlehkà preelshà? To gan neweens newemsees apgalwot. Eespehjams, ka behrns lehkas tikai pehz tam, kad jau kahdu buhs redsejis lehktajam; bet tilpat ari eespehjams, ka winam spehja lehkat eedsimuji un ka winsch bej parauga lehkas, tiklihds kahjas tapuschas deesgan spehzigas. Gluschi tàpat ir ar domaschanu. Ja spehja domat, smadsjenem eedsintatad behrns domàs bej parauga, tiklihds kermena meefigà attihstiba til tahtu nahkuji. Zeb tas mehginajas pehz kahda preelshijhmes: tahdà gadijumà tas few isreds paraugus ij apfahrtnes un jau sen pirms tam, eekam kahdam zilwetam eenahza prahtà winam preelshà damat. Zo naw schaubu, ka sihdainis jau pirmaja dsihwes gadà sahkt domat. Schat laitkà nu drofchi neweens wiku newar mahzit domat, un ja nu to grib darit wehlat, wina zeturtà waj peektà gadà waj skolà, tad peemirst, ka behrns jau milsum dauds paguwis domat un peedomat.

Tà tad isnahk, ka domat war tik pat mas mahzit, kà sehdet, stahwet un eet. Behrnam protams gan jamahas domat, bet tas winam jadara pascham no fewis, pascha smadsjenes nodarbinot. Spehjai domat tàpat behrnà jaattihstas, kà wina meefigàm spehjam. Un tas pats ir ar zitàm garigàm spehjam, ar gribeschanu un juschanu. Uri tas behrnà newar eedehtit no ahreenes, bet tam jaaug paschàm no fewis, samehrà ar eedsintàm ihpaschibam. Audsinataja darbibai peeteek ar to, smadsjenem peegahdat wajadfigo meefigo baribu un peegahdat isdewibu wingrinaschana^{*)}.

*) Us labas baribas fewischtu nosihmi audsinaschanà nemas naw eespehjams deesgan nopeetni aisrahbit. Ze protams jadod padomi ahreestem. Pirms sihdainis no kruhts naw atnems, wina weenigà un wispeederigakà bariba ir mahtes peens. Pehz statistikas sinam israhbijees, ka mirstiba starp behrneem, kas teel baroti ar gowsspeenu, ir ischreij leelaka, nefa starp kruhichu behrneem. Tikai ja mahte pilnigi newariga behrnu sihdit, drihst lertees pee gowsspeena. Itweena zita bariba, kà miltu putra un daschadas tumes, preelsh behrna ir gifts. Sihdainu mirstiba, kuri teek ustureti ar miltu tumem, ir 17 reis leelaka par kruhichu behrnu mirstibu. Un

Tad wehl wehrà leekams, ka pahraf agra, mahsiliigi peespeesta smadsenu nodarbinaschana tif pat kaitiga kà behrna peespeeschana nelaità sehdet waj stahwet. Freyers par to raksta: „Gausa bet pastahwiga prahta attihstiba pirmajòs ischetròs gadòs, it ihpaschi pirmajòs divòs, dod wairaf labu zeribu, nefa ahtra un nepastahwiga.“ Behrni, kas wifu agri un weikli peesawinas, gan wisagraf ari runà un wiau leelàs smadsenes wisahtraf aug, bet ahtra kiaribeid jagt, kamehr tee, kas wehlafi un gaujafi mahzas runat, buhs spehjjigafi. Ari kustoneem ihja un ahtra smadsenu attihstiba nerunà par labu. Prahts labaki oitihstisees, ja behrns tai weetà, kamehr tas besprahitigi schlebarà pafaf labaf mehgina ujminet dsirdetà nosihmi. — Pat tad nawnekahda eemesla gaustees, ja behrna sapraichana pamasam joli pa solim attihstas. Gluschi otradi. Ar „brihnuma

kas ari paleel dshwi, tee no tahdas baribas weegli dabon anglu slimibu. Gowspeens japagatawo pehz preekschrahta, eewehrojot wisleelalo tihribu. Ar gowspeenu barotu sikhainu mierstiba gan laikam isstaidrojas zaur nepeeteekoschu tihribu peenu pagatawojot. — Pehz atnemischanas no frucht gan war dot behrnu mistus u. t. t., bet ir tad wislabafais ir, apjautatees pee kahda ahrita. — Ari wehlatòs gadòs behrns jaattur no baribas lihdselkeem, kas wina nervus usbudinatu: no wisam wirzam, kaffjas, tehjas un it fewischki no alkohola (degwihna, alus, wihna). Behrna baribai (lihds pat 14. g.) pa leelafai dalai japastahw no galas, peena, olam, sweesta, taukeem. Neezigaka baribas wehrtiba ir fahnem, kartupeleem, tadehl toš wajak dot masafà mehrà.

Pehz ahristu nowehrojumeem 7 gadus wezam behrnam wajaga masafais 10—12½ stundas meega, 10 gadigam 9½—10 stundas. 12 gadigam masafais 9 stundas un 14 gadus wezam 8½ stundas. Dpat jauneem laudim lihds 20 gadu wezuma wajaga 8½ nakti gulet.

Tad wehl behrnu jau pirmajòs dshwes gadòs wajaga isfargat no wisa, kas weizinatu ihredstibu. Ilgata nodarboschanas ar smalleem darbeem, kà ar papira isdurstichanu, pawedeenu iswillichanu un schuhstichanu war behrna azim tifai kaitet. Pat pee wislabafas apgaismoschanas maseem behrneem newajag laut ilgi tuwu skatitees. It fewischki wakaròs pee lampas gaifmas tas noleedsams, jo to darot azu muskuli par daudj weenpusigi attihstas, ihredstiba top weizinata, galwa sakarf, noteel galwà stipra ajinu rinkoschana un smadsenu baribas usnemischana top apgrubtinata.

To teesu behrneem der wisafà wezumà pehz eespehjas daudj kustetees brihwà gaisà.

behrneem“ maj laba isnahtuma. Rewajaga mahfsligi behrnam eemahzit wahrduš, kuru nošihmi tas nemaš, waj gruhiti šaprot, bet it meerigi wajag behrnam atkaut isrunat dšir-detos wahrduš, kad tas pats gribes. Tas notiks tad, kad wińsch jau wahrdu nošihmi sahks šaprast un tam radisees pahz wineem wajadsiba. Lihdi ar to ta buhs šihme, ka šmadšenes attihštibā jau labus solus us preekšchu spehruščas.

7. Labs peemehrs un wina peešawinašchanās.

Mešs nonahzam iif tahtu, ka audšinataja isdewums ir, dot behrnam isdewibu garigās spehjas wingrinat. Tahdu isdewibu ar uguni meklet nemaš naw wajadsigs, jo tiklihdj behrnā pamostas spehja domat, tas allahdž mahžas wišu pakal darit, ko šawā apšahrtne nostatijeēs. It šewiški behrns wišu pakal dara šahlot no otra dšihwes gada. To šin ikweens un ne mašumu tas leelos ušjau-trina. Naw wezafu pahra, kas nepreezatos par šawu mašo mišlulu walodu un istureschanos šhini wezumā. Bet deemšchehl wišai neezigs ir wezafu un peeaugušču šlatis, furi apšinatōš šawu leelo atbildibu šhini laikā. Wezums no otra lihdi peeštam waj šestam gadam leel pamatu wišai turpmakai audšinašchanai. Ko behrns šchai wezumā redj, to wišu wińsch dara pakal. Un tā wina apšahrtne isturesees, tā isturesees ari wińsch. Tadehl wišiem, šam ar tahdeem behrneem darišchanas, wajag šewi list wehra. Par wišiem wairat tas šarams wezakeem. Šhajōš dšihwes gabōš wezafi preekšch behrneem wehl ir wišzeenijamatās personas. Ja wezafi šcho pareiši isleeto, tad wineem uš wišiem laikeem labs eeroziš rokā. No otras pušes šlato-tees šchai wezumā war eešafnotees šahdas nejehdšigas nerahtnibas (tad wehl winas leelas jaukas), ka nekad wairs naw israwejamas. Wehlaš tad nu rihtstem wajag to isdših, pee šam wezafu nolaidiba wainiga.

Tā p. peem. behrns šchai wezumā mahžas runat. Gluški weltas pušles, wahrdeem preekšchā runajot zeret behrnam walodu eemahzit. Bet kad jau wińsch pats šapratis, ar šahdu wahrdu reens waj otrs preekšchmets top apših-

mets, un kad tas rauga wahrdu isrunat, tifai tad wajag to pareisi winam teiti preetschã. Wehl no leelata swara, ja audsinataji paschi puhlas pehz eespehjas labi un pareisi runat. Refahds brihnum's, ka proletareeschu behrneem ar walodu eet gruhti. Bezaki paschi reti kad gluschji pareisi runã, tã ka tautas skolam nahkas gruhti islabot behrna jau mahjã's samaitato walodu. No neweena newar prafit, lai tittu darits pahri spehkeem. Bet tiffdauds gan war prafit, lai itweens dara ko spehj, un ne par matu ari ne mafak, tã tad lai itweens runã pareisi un labi zil waredams. No zilweks naw peeradinajees darit, tas isnehmumu gadijumõs, kur nu jadara, nahks gruhti un atstahj mahksligas, nedabifkas istureschanãs waj walodas eespaidu.

Gribeju tagad pahreet u'j wezatu istureschanõs. Ne waloda ween behrnam jaattihsta, bet ari zitas garigas spehjas. Te nu atkal esam nonahstuschji pee weena no labas audsinaschanas pamatsikumeem. Attihstit nosihmẽ: *l a u t b e h r n a m s w a b a d i a u g t l a b w e h l i g õ s a p s t a h k l õ s*. Weens no wisjwarigakeem nolihgumeem pee audsinaschanasir, lai behrns apsewi redsetu labas preetschsihmes, jo tam winsch dara pakal. Tã tad audsinatajeem tã wiseem peeanguischeem, kas nahk ar behrneem jatiksme, wajag puhletees teem rahdit labu peemehru. *L a b s p e e m e h r s* ir pirmais, ko prafa laba audsinaschana. Tas dara wairaf ka wisjaukatee morales sprediki.

Te naw domata mahksliga islikchanãs. Naw teikts, ka pastahwigi nu par to buhtu jadamã, kã dot behrnam labu peemehru. Ta buhtu ahstijchanãs, un behrns neka zita nemantotu, ka pats ari jahltu greschotees. Tã tad peemehrs isnahltu taisni wisai sliks. Nẽ, wajaga isturetees pilnigi nemahksloti, dabiski. Tifai pascha dabu wajag tã attihstii un glihtot, ka lai ta buhtu labs peemehrs behrneem. To spehj itweens, te tifai wajag *u s t i z i b a s p e e n a h k u m a p i l d i s c h a n a*. Lai iklatra dsihwei speeschas zauri peenahluma nopeetniba, pildot amata, gimenes un jabeedrigas dsihwes peenahlumus. Tã isturotees nemaf naw jewiischki pee behrneem japedomã, un tee tomehr mantõs labu peemehru un mahzije'es wezatus jo wairaf zeenit.

Tas skan kà nowejojis morales spreditis. „Buht uftizigam peenahkumu pildischanà, lai behrneem dotu labu peemehru, — tà jau apmehram ari issatas mahzitajs, tikai drušku zitadeem wahrdeem“, daschs labs domàs. Te nu gan ar to peenahkumu uftizibu gluschi zits kas domais, nefa wispahrigi to saprot. Ja ar to tikai buhtu isteiktas domas, ka itweenam jawà weetà, kur listenis winu reis nostahdijis, buhs jawu darbu darit kà mahk, neluhkojotees us to waj tas winam pretigs, jeb tas tant atrod eefichfigu apmeerinajumu, tad nu gan tas buhtu gluschi weentahrschs morales spreditis. Tas buhtu mehginajums laudis peerunat pee leetam, kas winu dabai, winu personibat fwechs, ja ne pat pretigs, pee lam wehl kà algu wineem solitu „rahtnus behrnus“. Bet domata ir drihsak pretidala: zilwekam wajagd sihwot pehž wina eefichejas pahrlleezibas, usrah dita peenahkuma untan eelikt wišu jawu „es“, neluhkojotees us ahrigeem labumeem waj peene steem upureem.

Labaki par wiseem gareem ijskaidrujumeem scho leetumums pasfaidros gabalinsch is Ibjena lugas „Tautas eenaidneeks“. Lugas waronis ahrsts, kas jau sen zihnijees daschadam dsihwes gruhitibam un lam usturama jeewa ar trim behrneem. Tas atradis, ka wina dsimtenes pilsehta, masa norwegu ostas pilsehtina, labi noderetu peldu weetai, un pehž gadeem ilgam puhlem winam pehdigi isdodas waldibu par to pahrlleezinat, ta ka beidsot ta leras pee darba. Teel buhweta peldu eestahde un dakteris Stokmanis — tà winu sauž — dabon peldetawas ahrsta weetu, tà ka winam pirmo reisi muhjschà nodroschinata ehrtala dsihwe un dota eespehja jawus behrnus skolot. Ais taupibas un stuhrgalwibas — augstà waldibas eestahde likàs leetu labaki saprotam — uhdens wads teel eelaisis gità, dsilakà weetà, ne tur, kur ahrsts gribeja. Tà tas wilkas weenu lihds diwus gadus. Bet tad starp peldu weeseem gadas pahris aishomigu slihibas gadijumu, kuri aishrahda us samaitatu uhdeni. Dakteris newas uhdeni pahrmeklet un nahk pee gala spreeduma, ka wainiga uhdens wada weetas iswehle, zaur ko uhdens teel pilnigi samaitats

un wejelibai faitigs. Winſch to paſino birgermeiſtaram un leef preekſchâ uhdens wadu pahrtaiſit. Bet tas neei tiſ ahtri. Neeeen pahrtaiſichana maſjâs pahris ſimts tuhſtojchu marku, bet ari paſchu peldu weetu wajadſetu uſ pahris gadeem ſlehgt. Beſ tam wehl ſchis gadijums zeltu gaiſmâ, ka pee wiſa wainigs pahrgudrais magiſtrats, kaſ darijis pretim ahrſta padomam. Birgermeiſtaram i prahâ nenahſ ſewi tahdâ ſtahwoſli noſtahdit. Winſch turpreti no ahrſta praſa, lai tas wiſus iſlabojumu plahnuſ met ahrâ no galwas, un lai wiſam walodam galu daritu, atklahti iſſkaidro, kâ wehlreifiſigs pahrmeklejums winu pahrleezinajis, ka leeta tiſ launa nemaſ naw, ka pilnigi peetiſ, pahris weetas paſchu uhdens wadu druſku iſlabojot. Ja winſch tâ nedaritu, — winu draudè atlaiſt no weetas; atkal winſch ar wiſu gimeni zeetiſ wezo maijeſ truſkumu.

Ahrſtam nu gruhta iſwehle, un wina ſeewa to ſkubina padoteeſ piſſehtaſ waldei, lai gimene nekriſtu truſkumâ. Wina tam leef pee ſirds behrnu likteni. Uſ wina zeetajeem wahrdeem:

„Waj lai padodoſ tahdai ſchehlai glehwulibai un zehrto pateeſibai pliki? Man wairſ d ſi hwè tad ne buhtu neweena laimiga azumirkka!“ ſeewa atbild:

„Lai Deewſ muhſ paſargâ no laimeſ, kaſ muhſ ſagaيدا, ja tu paleez pee ſawa teepuma. Tad tu atkal buhſi beſ droſcheem eenehmumeem, beſ lihdsjeekem. Man leekas, ka jau agrat taſ heeſgan leelâ mehrâ iſbaudits... Dajcha laba netaijniba ſche wirſ ſemes pazeeſchama. — paluhſkojeeſ uſ ſehneem. Kaſ no wineem iſnahſ? Ne, ne, tâ mums pahri darit gan tew ſirds neatlauſ.“

Behrnus uſſtatot Stokmanſ jau ſahſ ſchaubiteeſ. Bet tuhdaſ winſch atkal zeeſchi apnemaſ.

„Ne, un kad ari wiſa paſaule eetu bojdâ, nekad un ne, muhſcham eſ ſawu paſauſi nelozijſchu ſem tahda launa juhga!“

Un kad ſeewa winam baiſligi jauta: „Do tu gribi darit?“ winſch projam ejot wehl atgreeſchas durwiſ un atbild:

„Gribu ſew paglabat teeſibaſ, ſaweem behrneem atklahti aſiſ raudſiteeſ“.

Winfch aiseet, iistahsta pateefibu un tà tai fewi uš-
upurè. Tas ir, fo šaprotam sem wahrda — uštžiba pee-
nahkumam, te ir peemehrs, lahdu preekššihmi dot behrneem.

Ari jaunà deriba mahža šcho mahžibu un ne zitu.
Šad Jezus atkal un atkal šaweem mahžekteem ašrahda:
„Kas man staigà pakal, tam japamet wišas semes mantas
un zeribas uš wišeeem winas labumeem; tad: neweens
newar kalpot Deewam un mantai“, — fo gan tas zitu
nošihmè, ja ne to: fo zilweks reiš par pareišu un pateeju
atšinis, to winam ari wajag pilbit, pež ta zenštees, uš
kahdeem ahrigeem labumeem nekatiitees. Waj atkal wahrdi:
„Ko tas zilwekam lihds, ja winšch wišu pašauli eemanto
un tomehr dwehšele tam šuhd“? Ahršis Štokmans wareja
ar meleem mantot pašauls godibu; bet wina dwehšele,
wina eekšejais zilweks buhtu zeetis. Tad pehdigi
wairaf weetàs jaunà deribà wišai nopeetnais ašrahdišjums:
„Štweens grehšs war tapt peedots, tikai ne grehšs pret
Šwehto Garu“. Te domata apgrehžiba pret šatra kruhtis
juhtamo šw. garu, proti pateefibas, pašrleežibas un uštžibas
šwehto garu. Kas grehko pret to, kas winam pašcham
šwehšs, tam wairs dšihwè newar buht laimiga azumirkla,
tà ahršis Štokmans šaka. Meers un preeks ašliidožis uš
wišeeem laikeem, tahds grehšs nekad netop peedots. Šlušchi
pilnigi gan tas nešaskan ar bašnizas pašlaidrojumeem.

Lai nu ar jaunu deribu buhtu tà buhdams, bet aug-
šchejee Šbšena wahrdi: „Wajag pagla bat teežibas,
šaweem behrneem atklahšti ažiš raudšitees“,
taišni iškaidro, kas te domats ar audšinašchanas labu pee-
mehru. Weenmehr wajag tà dšihwot, ka lai behrni wežafus
zeenitu.

S. Behrna darbs. Jaunàs audšinašchanas lišumi.

Kà jau wairaf reišas minets, zilweka gars paštahw-
no šaprašchanas, gribas un juhtam. Šchos trihs attihštit ir
audšinataja peenahkums. Attihštit nošihmè, fo wehkreiš at-
šahrtoju, ne mahššligi un ar waru wadit behrna darbibu
un domu gahjeenu, bet šaut teem labwehšligds apšahššs

šwabadi augt. Audsinataja darbs nu ir šagahdat laboš apstahklus audšekna attihstibai. Ar weenu lihdsjekli — labu peemehru jau eepafinamees. Tahlat nu behrna špehjas atihjtas zaur pašča rihzibu, zaur d a r b u.

Behrns jau no masatnes strahdā. No apšihmejam ar wahrdu rotalas, tas jau ir wīnu wezumam peemehrots darbs. Ta ir pašchdarbiga attihstihchanās, behrna meefigu un garigu ihpašhibu šwabada augšchana. Gerihkot darbu tā, ka tas šcho augšchannu weizina, ir warens pareijas audsinaschanas lihdsjeklis. Jau beeshi teiktš, ka d a r b a m j a b u h t j a u n ā š a u d s i n a š c h a n a š p a m a t a m.

Darbs, kā teiktš, jau eesahkas pirmoš dšihwes gadōs. Bet muhsu deenās peelaišč diwas leelas kluhdās: ar behrneem waj nu par maj, waj atkal par daudj nodarbojas. Par maj leele nem dalibas, behrnus beeshi pamešdami weenus pašchus, zaur ko tee war frist nelaimē. Protams, katrreih nu gan wezafus, it ihpašchi darba laudis, par to newar wainot. Wišpahrigi nemot wezati wīfi deesgan ruhpiigi behrnus uī katra šola neušmana. Un tomehr pašahwiga nowehrošchana ir weenigais lihdsjeklis škaidri eepašihtees ar behrna dwehseles dšihwi un garigās attihstibas gaitu. Bet tas wajadfigs, newis lai eejauktos behrna darbībā, bet lai rotalas un darbu pareiši peemehrotu behrna garam un tam neuštrautu aplamus prašijumus. Beeshi noteek, ka peeaugšchee pawišam newajadfigi eejauzas behrnu rotalās. Kas šavus behrnus ar mihlestibu ilgatu laiku nowehros, tas drihš japratis, tā tam jaišturas. Protams, nowehrojumeem tā janoteek, ka behrni nefa nemana. Daudj ar behrneem kopā ušturotees maštei nowehrošchana buhs weegla leeta. Bet ari žiteem tas eepšehjams.

Ar behrneem jastopotees atkal mehdi pahraf daudj gar wineem nodarbotees. Bej eepreekšchejem nowehrojumeem, nemaj nesinot, kas tam der par labu, kas ne, wīnus gumba un stunda nē katra šola un pašahwigi jauzas wīnu darbībā. Kad diwu waj triju gadu wezam behrnam nokriht bumba, tulin buhs kahds pee rokas, kas škreen pašal un ujšel. Un kad nu behrns patš patriht, tad šazelas tahda brehta, it tā kahda gimenes nelaimē buhtu notifusi. Ja tur gaditos

flaht kahdas trihs krusmahtes un pahris wezmahminu, tad droſcha leeta, ka winas wiſas peežas peeſtreetu flaht, behrnu peezeltu un to ſahktu ſchehlot. Netas naw nepareifaſi par to. Tahdà kahrià behrnam atum eepheju paſcha ſpehkeem ſtrahdat. Wajag laut, lai winſch pats ſew lihdijs. No winſch nometis ſemè, taſ winam ari paſcham japazel; pakrituſcham tam atfal paſcham japeezelas. Tahdà zetà winſch wingrina ſawu prahtu, gribu, paſchpalahwibu un beſ tam, tahda paſtahwiba winam dara daudi preela, par lo weegli waram pahrlleezinatees. Bet fur behrna darbibas dſinekli paſtahwigi ſtutè un groſa — un taſ deemſchehl noteel deeigan beeſchi — behrns iſturas pawifam otradi, top neomuligs un wezafi to tad ſauz par nerahtnibam un rauga tahdus „nikus“ iſdſiht ſiteeneem. Bet dabigo lihdselli, darbibas dſineklim laut ſtrahdat, tad ween taſ atlaujams, — neleeto.

Taſ pats ar r o t a ſ a m. Ja rotalas behrna darbs, tad leetinas daſchà ſinà buhs darba riſki. Pehdejeem nu jabuht tahdeem, ka behrns ar teem waretu iſdarit kahdu darbibu, waj nu ſalift, iſahrbit, peedot zitus weidus un t. t. Meitenes ſchà ſinà labafi apgahdatas par ſehneem, jo winam ir lelleſ, apgehrbjamas un nogehrbjamas. Pehdejà laità jau nu gan ſahſ eewehrot un war dabut pirkt leelu pulku wiſadu rotalu leetu, no furàm daudſas gluſchi lehtas. Bet wehl leelats ſkaiſ ir neehrto gatawo rotalu leetu, pee furàm behrns neta wairſ newar groſit. Kad nu behrns tahdu rotalu leetinu gabalu gabalds apdomigi ſalaufch, nu ſazelas leela brehta dehl „nerahtnibam“. Un tomehr ta bij weenigà darbiba, lo ar to leetinu wareja eeſahkt. No nerahtnibas fur nebij ne wehſts, taſ bij it weenkahſchi — darbs.

Tad wehl wezafi ſmagi noſeedſas pret behrna j a u t a j u m e e m. Behrna jautajumi ſahkumà uſjautrina, ahtri nogurdina un pehdigi apgruhtina — protams titai tahdu, kam truhkt iſhtas mihleſtibas uſ behrneem, kaſ behrnà redſ ſew rotalu leetu un ne augoſchu zilweku, par kura attiſtiſchanos tam uſliſta leela atbildiba. Bet kaſ uſ ſawu behrnu audſinaſchanu raugas nopeetni, preeſch ta ſchee jautajumi buhs neiſſiſhtofchs jaunu preeku awots.

Jautajot behrns ari strahdà. Wĩsch meklè weelas domaschanas spehjai. Bet leelai dalai wezafu, behrnu jautajumi ahtri apniht un diwas waj trihs reijas atbildejuschitee faka: „Veegi man meerà“. Noteek pat wehl launaki. Daschreis iisleelas, itka jautajuma nemaš uedsirbetu; daschreis tihychu prahtu jautajumus pahrlausas. Pat ir wezafi uu peeauguschitee laudis, furi „pa jofam“ tihychi dod nepareijas atbilbes, lai pascheem buhtu fo pašmeetees.

Dĩneklis mahzitees ià teek stumtis uš maldu zela. Darbs behrnam sahł apniht. Tad ari behrns atbilbes nepareisibu agrati waj wehlaki dabis finat un buhs jau usmanigats tif lehti wairs neizet. Bet bes ustizibas audsinajhana nemaš naw eespehjama. Un galu galà behrns, wiju pakal darot, ari teek pawedinats melot (kas tad atkal siteeneem jaišden).

Ar jautajumeem tuwojotees behrns itin gaischi un škaidri pats rahda zelu, pa kuru wina dabiskais prahts attihstibà wirsas uš preešchu un fur tam wajaga dot pabalstu, Jau agrat par to pahrrunajam: behrnam jalauj stahwet un eet, kad tas stahwet un eet grib; jalauj tam domat, kad wĩsch grib domat. Gluschitee tapat winam weena un otra leeta jadara finama, kad tas to grib finat. Un pehž ka behrns jauta, to wĩsch nu grib finat. Dodot pareisu un behrnam saprotamu atbildi redsam, ka atbilde wina smadsjenes domas teek pahrsrahdata un issauž tahlafus jautajumus; turpmalee jautajumi nu nahł arween sa-
prahtigati un audsinatajs pats peeredš preeku manot, lã tahdas šarunas weizina behrna domu spehfu un arween wairak atradis patišchanu ar behrnu wairak nodarbotees. Un taišni šcho jauto lihdsekli, eeaudsinat preeku un saprašchanu pee darba, leelà dala waj nu pawisam neewehro, waj taišni šamaitã aij nolaidibas waj dotam apgreetam atbildem, lai waretu pajototees. Wehłak nu ar neišfakamam puhlem mahšligã zelã ranga prahtu un darba preeku modinat un attihstitee, kas beeschi nepawisam wairs neišdodas.*)

Wišus jautajumus atbildet ir gan neespehjama leeta. Behrns deesgan beeschi jautas pehž leetam, furas audsina-

*) Loti šausmanas ar dšimumu jautajumu iškaidrošchanu. Ceteizama grahmata: „Nost ar šahrkeem“ 35 šp.

tajs pats nesiņ; jo zilwekam naw dots wišu sinat. Deesgan beeschi tas jautās pehž leetam, kuras tas newar japrast waj pat nedrihst sinat. Te nu gan japaleef atbildi parahdā, bet ari jamin eemesls, kadeht to dara, jo bes pateesības laba audsinaschana nemas naw domajama. Dajcheem wezakeem un wehl wairaf skolotajeem bail uf weenu waj otru behrna jautajumu atsihteos: „To es pats nesiņu“. Wineem bail, ka behrns dabūs sinat, ka wini pajchi kautto nesiņu un tā saudēs zeenibu winau azis. Tas pilnigi nepareisi. Gluschi otradi, nemas naw gruhti behrnam ijskaidrot, ka neweens zilweks newar wišu sinat. Turpreti nekas naw bihstamafi, ka pret behrnu isliktees wišu sinam. Schi nepateesiba ahtri jabruhf. Zif tas ilgi lai welkas? — galu gajā behrns tomehr nojehgs, ka ir pulks leetu, kuras audsinatajs pats nesiņ. Tad winsch taisni behrna preefschā tā jakot „iigahsees“.

Protams newajag ari ar behrnu tā apeetees, itkā winsch buhtu ta galwenā peršona. Rogurums pilnigi dod eemeslu turpmakos jautajumus atraidit. Tapat ja kahds zits darbs darams, waj ja pastaigajotees wed šarunas ar peeauguscheem. Behrns nopratis, ka kahdōs gadijumōs tam japeelahpjas. Dajchs eebildis, ka behrni to nenoflahrsch. Wini scho it labi šaprot, ja zitā laikā teem dob atkal winau teesības un ja tee wispahri audsinatajam uslizas. Uf uslizības atbalstas wija audsinaschanas mahšla.

Wehlat nahf škola. Naw nemas wehl šewischi jafata, ka muhsu lauku školai ar šche usstahditeem audsinaschanas pamatlifumeem naw neka kopiga. Ta tikai zenschas behrnam cekalt sinamu mehru sinibu un darba špehju, nebuht nelidama wehrā wina šewischtas ihpajchibas. Tahdā kahrtā darbs top par mofam. Ja škola gribetu atgreestees pee muhsu ideala, tad tai wajadsetu rihskotees gluschi otradi: wajadsetu no behrna iswilinat darba špehjas, kahdas winā šnausch, dodot isdewibu wingrinatees darbōs, uf ko behrna prahts nefas. Tahdā kahrtā darbs behrnam buhtu par preefu, gluschi kā rotalas to usjaurina, kas ari ihstenibā tikai ir pirmā darba weids. Bet školas mahzibu metode nepeeder pee muhsu runas preefšmeta. Wehs tikai gribam apštatitees, tā wezati gar behrneem mahjā usdoteem školas usdewumeem

nodarbojas. Wislabatais buhtu, ja tee nepawiſam gar teem nenodarbotos. To wajaſſetu ſinat ſkolai, ka behrneem teef uſdoti un paſſaidroti mahju darbi, ar kureem behrni weeni paſſchi teef galà. Bet deemschehl ſkola to nedara. Ta uſdod par daudj un pahraf gruhtuſ uſdewumuſ, tà ka wezakeem nemaj newar pahrmest, ja tee peepalihdi. Palihdſiba nu pa leelai dalai noteef tahdà fahrtà, ka fahdſ zits behrna weetà darbu padara. Jamin, ka ari ſchahda rihtſoſchanàs ne katreiſ ſodama. Ja behrnſ preeſichpuſdeenà 5 ſtundas ſehdejiſ ſkolà un pehz puſdeenàs warbuht jau 4 ſtundas moziſees gar wina ſpehkeem nepeemehroteem uſdewumeem, tad daſchreiſ tihri newilichuſ nahkſ peelift palihdſigu roku un pahrejo darbu behrna weetà pagatawot. Bet ta ir leela nepareiſiba. Zaluhtſo aplintuſ behrnſ wadit uſ pareiſa zela, lai taſ patſ ſpehtu uſdewumu atriſinat. Te wiſwairaf wainojama ſkola. Tà tad ichi launuma nowehriſchana ari tikai war nahkt no ſkolas puſeſ, par ko te plaſchati runat naw muhju noluhkſ.

Atſtatoteeſ atpakaf, kaſ audſinatajam daramſ ſihmejoteeſ uſ darbu, iſnahkt, ka winam jazenichſ audſeknim darbu darit patihkamu, peewilzigu. Taſ panahkams darbu allaſch peemehrojot audjekna garigam un meeſigam ſpehjam un wina preekam uſ darbu. Naw jabaidas, ka behrnam preeka ſtrahdat buhſ par maſ. To wairaf behrna ſpehki peenemas, jo wairaf tee ari praſa pehz nodarboſchanàs. Beſdarbiba tatichu behrneem taiſni nepatihkama un toſ wahrdfina.

Schiſ ir weenigaiſ zelſch, kà jaunajàs dwehſelèſ eedehſtit preeku un mihleſtibu uſ darbu un attiſtit prahtu, gribaſ un juhtu ſpehjaſ. Lihdi ar to mehſ eſam iſnehmuſchi zauri wiſu jaunàs audſinaſchanaſ-mahkſlaſ mahzibaſ grahmatu. Wiſſ pahrrunataiſ ſanemamaſ kopà maſ teikumòſ, kaſ ſtan:

Audſinaſchanaſ mehrkiſ ir — audjekna eedſimtàs ihpaſſchibaſ zaur ſwabadu augſchanaſ wadit pee attiſtibaſ.

To panahkt ar diweem lihdfekleem:

1. ar labu peemehru;
2. darot darbu patihkamu.

Kas schoš pahris teikumus patur prahtā, tas wišu jaunās audsinaschanas mahzibu jau sin no galwas.

9. Paklaušiba bej پههreena.

Dascham labam jaunā audsinaschana litsees šawada tadehl, ka ta neatšihst rihtiču peepalihdšibu. Tahtak! Ja behrna špehja un griba šwabadi aug, kas tad ijnahts ar paklaušibu? Itweenam behrnam japaklauša. Bet itweens behrns ari klauša, ja pawehle pareiša. Wišs atkarajas no tam, waj audsinatajs eegumis behrna uštizibu. Bej uštizibas newar buht runa par audsinaschamu. Uštiziba r behrna nešatrizinamā palahwiba, ka audsinatajs tam labu wehlē. Scho uštizibu war itweens eemantot, kas tšai nopeetni pehž tās teežas. Protams ne wahrdeem. War behrnam waj zif jaukas runas turet, ka tas teef mihlets, apgahdats un wišs wina labā darišs — ar to uštiziba wehl naw mantojama. Ta praja darbus. Te wajag behrna uštizibu nopelnit. Wajag buht pilditam ar gribu, darit wišu behrna labā, bej kahdeem blakus noluhkeem, ne ari ruhpejotees par šawām ehrtibam. Newajaga aišmiršt, ka behrni naw wezaku dehl, bet wezaki behrnu dehl. Scho apšinotees wajag ne mahšiloti, bet tā ištiretees, kā pašča juhtas šlubina. Ištī šakot: wajag pret behrnu jušt pateesu mihlestibu, tad ari wina uštiziba buhs mantojama. Behrns šchal šinā ahršahrtigi juhtigs. Tas loti ahtri un pareiši noštahrjch — kaut ari domas par šcho leetu tam nebuhtu deesgan štaidras — kas pret winu labs un tahdam tas ari atwer jawu širdi glušchi un pilnigi un širšnigi winam peekerās. Pee audsinaschanas wajadšigā paklaušiba tad eerodas pati no šewis.

Ištī mihlestiba uš behrnu audsinataju nu mahzis, kas tam behrna labā darams. Eeguhtā uštiziba tam nahts palihgā nodrošchinat behrna paklaušibu; fur ween buhs eešpehjamš, tahds audsinatajs ari dariš sinamus katras pawehles waj aišleegumu zehlonus, ta ka audšeknis patš eeskatis, ka pawehle dota wina pašča labā, waj mašakais ka te wajadšiga. Wišos gadijumos tas gan naw ištwebams. Bet kad deesgan beeschi tas jau darits, tad daschu labu

zitu reisi war it meerigi jazit: Tagad tew man jasklause bej wiseem ijskaidrojumeem, furu tu tà ka tà neja-prastu. Tahdà kahrtà rihtojotees pehdigi war eeguht neaprobejchotu paklausibu us wahrda, ja pat skateena, kas protams ari wajadsigs, jo ne katreij audsinatajam buhs laika eelaištees ijskaidrojums. Schà rihtojotees weenmeh'r buhs panahkumi. Tikai wajag mest pee malas neprachtigu augstprah'tibu, kura leegtu ar behrneem eelaištees sarunàs waj pat wahrdu kara.

Tad wehl paklausiba radinot wajag ijsfargatees no newajad jigeem aijleegumeem. Tadod tikai tahdas pawehles, kas pateesi wajadsigas behrna labà. Behrnam dodot paskaidrojumuž meh's paschi par pawehles noluhku dabonam dšilafus eeskatus un muhju prahtam atweras, ka leels pulks aijleegumu ir gluschi leeki. Schafinà daudj grehko. Reskaitamam pulkam aijleegumu ir par pamatu eedomiba waj paschu ehrtibas apšargajšana. Te behrnam jajeht meerigi; te tas nedrihst istaba eenahkt, te atkal no tās ijeet; drihst winam neatkaj ar scho rotalu leetu špehletees, drihst atkal ar zitu; tagad winam wajag dšeedat, wehlat tas nedrihst runat un tà zauru deenu aijleegumi ween atskan, kuri ja labi apdomà, ir dibinati tikai us wezaku ehrtibu un fureem naw nekahda jakara ar behrna darbibas dšinekli.

Daudsi no šcheemneleetišchteem aijleegumeem gan ari warbuht doti aij zita eemesla. Tee eesafno wezaja audsinajšanas kahrtiba un winu noluhks ir behrnu peeradinat pee paschajseedsibas. Zif beeschi atraida behrna luhgumu, neišpilda wina wehleschanos, aijleedj kahdu rotalu tikai tai noluhkà, lai tas nenemtu pee wisa ka dalibu. Daudsi wezaki domà šewiški gudri daram, ja behrnu jau agri peeradina šaprast, ka behrnam jau bej tam deesgan wehleschanos, kuras naw išpildamas. Tee nesin, ka ar tahdu metodi wini panahk tikai to, ka behrns nefad nemahzas jawas wehleschanàs jaskandinat ar saweem špehkeem. — Treschais deesgan beeschi šastopams zehlonis nepareijeem aijleegumeem ir — wezaku nešapraššana. Tee nesin, kas behrnam nahk par labu. Ir wezaki, kuri kusla behrna brehšchanu (ja ta teem nepatihkama) rauga ar waru apipeest (daschreij pat šteeneem). Tee nesin, ka brehšchana daschà šinà deriga

fihdaina wejelibai, un ka wefels, paehdis un tihri turetš fihdainis pahrmehru nebrehš. Bet ja wezafi atron, ka behrns par daudj brehž, lai gan tas tihrs un paehdis, tad wajag wina wejelibas stahwokli ijmeklet, bet ne waru leetot. Tapat neprahstigi ir peeſpeest behrnus ehst baribu, kas teem negaumė. Maj pa masam jau ſahl eestatit, ka behrnam tas wislabati der, kas winam gaumė. Protams ja behrns zaur peeſpeeschanu tapis eedomigs un nepaklaufigs, tad gan beeschi nahkas gruhiti iſſchlirt, waj behrns teepjas, waj juht pretigumu pret sneegto baribu. Beeſchi ari eestata par nerahtnibu, ja behrns ilgi nekawejas pee weenas no darboſchanas, bet drihſi kahro pahrmainu. Ta naw nerahtniba, bet kehna nervi wehl naw tai stahwokli, lai no- peetni un ilgi peegreestu usmanibu weenam preeſſchmetam. Geſtahjas dabihšs nogurums un lihđ ar to pahrmainas praſiba. Ar aiſleegumeem te neta nepanahšs.

Refam nederigi aiſleegumi mehđ buht nepaklaſibas ihstais awots. Behrns nekad nejapratis, kapehž p. peem, tas lai taiſni paſchlait ar ſawu beedri neſpehletos, kad tas to wehlaš, ja winam par weenigo eemeſlu minėš: weenmehr tawu gribu newar pildit. Nekad winsch nejapratis, kapehž tas lai ehstu winam pretigu baribu tikai tadehl, ka tas pawehlets. No ſchahdam pawehlem winsch tikai taiſis gala ſlehgumu, ka tam labu newehl, ka winu moza. Pee tam uſtiziba uſ audſinataju luht, un ja wina griba wehl pilnigi nebuhs nomahkta — kaš par laimi wišnehehđſigakai audſinaſchanai beeschi neiſdodas — tad tas gluſchi weentahrschi ſahšs prahto, waj no tahdeem mulkigeem aiſleegumeem newaretu iſwaititees waj nu ar ſpihtibu, waj wiltu. Ta gelas nepaklaufiba un meli.

Rupat aiſrahđitā kahrtā wišwairaf gelas behrnu nepaklaufiba. Un tas wehl ir gluſchi labi. So ja behrni ar weſeligu inſtinktu pret muhſchigi newajadſigeem aiſleegumeem nekaretu, tad apgreestā un nepareiſā audſinaſchana jau ſen, wiſu inteligenzi un behrna gribu buhtu iſnihzinajuſi. Ja no tagadejās paaudſes par ſpihti wiſeem audſinaſchanas ſpaideem wehl tomehr iſnahtuſchi leetojami zilweſi, tad tikai pateizotees jaunibas eeteepibai un nepaklaufibai.

Nepaklausiba nowehrichama pee katra behrna un kaut kura wezumà. Augschà minetais lihdsekkis weenmehr israhdas leetderigs. To war kuru katra deenu sahkti leetot jau pee gluschì „samaitata“ behrna un tam weenmehr buhs panahkumi. Beechi japeedjihwo, ka daschs skolotajs, us wisu stingribu un bahrgem lihdsekteem neluhkojotees, behrnus newar pee- speest pee paklausibas, kamehr otram pee teem pascheem „meschonigeem“ behrneem tifai wajaga parahditees klajè, kad jau tas mantojis zeenibu un paklausibu bes kahdeem jodeem. Kà tas nahkas? Leeta gluschì weentahricha: pehdejais dara mahzibu preekichmetus peewilzigus un behrnus nemoza weltigeem aisleegumeem. Un no tam redsams, ka winam ir uj behrneem pateesa mihslestiba, kas winam ispelnijsi behrnu ustizibu. Bet behrni stahw wezakeem wehl tuwafi, teem jo weeglafi nahkas winu ustizibu eemantot. Un ja leeta lihdj schim samaitata, kas pa leelakai dalai weenmehr tà gan buhs, tad tifai wajag waj kuru deenu eesahkt rihkotees pehz schis jaunàs metodes un panahkumi buhs jauku jauke. Katrà nepaklausibas gadijumà audsinatajam wajag jew jautat ne pehz behrnu nepareijas istiureschanàs, bet pehz pascha nepareisibam. — Tahlak, protams, wajadsigs, ka reisi dotàs pawehles, kuràm jakars ar behrna labklahjibu, nopeetni tiftu ijwestas galà. Tà p. pecm. behrnam, jaunakam par 7 gadeem, nedrihkti dot ne lajiju, ne tehju, protams isskaidrojot eemeslus, tiklihdj tas tahdus spehjigs saprast. Pa leelakai dalai behrni taijni aisleegto wiswairaf kahro un mehgina pee ta tift. Pa dalai ar wiltu — tee naschkes, kas naw nekahda nelaimè, jo daudi no aisleegtà dhchreena tee tà kà tà nedabùs schahdà zelà, un tas katrà sinà buhs majak kaitigi, nekà kad tadehl sazeliu leelu trofjni — pa dalai ari luhgichanam, warbuht pat raudàm. Te nu newajag padotees, zitadi pamehles wairs netiftu usskatitas nopeetni un ar paklausibu pagalam. Audsinatajam katreij jasin, to winsch grib; tam jadod tifai labi pahrlittas pawehles un tad ari pee tam japaleef.

Tad wehl deretu peesichmet, ka ar behrna nerweem jau no wispirmajàm dshwes deenam jaapeetas ujsmanigi. Guloschu behrnu nekad newajaga modinat, kà kuslu, tà ari wezaku. Ja behrnam no rihta jaheet skolà, tad jau

wafarā wajaga laituš raidit gulet, lai tas ihstā laikā uš-
mostos. Nekad behrnus nedrihst baidit, kas deemschehl
deesgan beeschi noteel joku dehl. Nekad nedrihst winam
eedwest bailes, nekad nestahstīt šchauhchaligus stahstus par
„melno wihru“ waj par to zitu, baigu. Tas wišs uštrauks
nerwus. Un šekas ir — uštraukts, neomuligs stahwoflis,
kas meklē išeju wišadās nerahtnibās, it šewišchi nepaflausibā.
Te ari nelihšj šiteeni, bet: nahstotnē wišas tahdas nepa-
reisibas ruhpiגי nowehrst.

10. Meligi behrni.

Pehz nepaflausibas meli buhs otrs eemešs, fabeht
behrni wišwairaf top pehrti. Bet ikweenam gan wajadjeiu
buht peedšihwojušcham, ka nepateesibu ar šiteeneem newar
ijšit. Ari te derēs jautat pehz šchi launuma zehloneem.

Virmajā weetā te janostahda šaunais peemehrs
tahdu behrnam dod wiši peeaugušchee, un deemschehl tapat
wezati. Waj domajat, ka behrni nemana, ja nepatihkameem
laudim, kuri mahjās eepreeksch tam aprunati, rahda laipnu
šeju? Waj domajat, behrns nemana, ja pee masam waj
leelam nepatihchanam bej tahlakas apdomašchanaš peea-
gušchee raugas išlihdjetees meleem? Kur wišs gaišs tā
šafot meleem jagiftets, tur nu gaida lai behrns nemelotu,
weenigi behrns tikai ne. Ša, noteel pat wehl šaunati.
Atgadas, ka mahte kopā ar behrneem norunā tehwan
melot un wina nostbuhtnē notikušchās leetas nepareiši at-
stahstīt. Tapat gadījumā tehws kopā ar behrneem melo
mahtei. Bet it ihpašchi audšinatāji pašchi melo behrneem
uš ikfatra šola. Protams robesčas šchā šinā grīhti no-
wilt, jo behrna fantāšijai par labu tatšchu ari kas darams.
Fantāšija ir gara šwariga ihpašchiba un to tapat wajag
kopt kā kuru zitu garigu waj meešigu ihpašchibu. Mehš
stahstiam behrnam pašazines par „Šchrihku Rositi“, „Šneež-
baltiti“ u. t. t., un tamlihdšigeem nostahšteem preeksch
behrna fantāšijas tikai tad nošime, ja tee teel tureti par
pateeseem. Tatšchu leela štarpiba štarp šchahdeem nostah-
steem un nepareišam atbildem, tahdas dod no behrneem

atgainajotees, waj tenkam par melno wihru, furām wajaga behrnūs eebaidit audsīnataja ehrtības dehl.

Wehl mums jaaisrahda uš smagu nošēegumu, no ka tīfai mašums wezaku buhs šwabadi. Tee buhs ne pareiše apšolijumi, kuruš behrneem dod beš nodomatos pildit, weenigi tadehl, lai azumirkli buhtu meers. Mahte ar maso Lihšiti pee krusmahtes nogahjuščas zēemā. Lihšitei te patihl un wakarā nu wina negrib eet uš mahjam, bet eejahl raudat un brehft. Kas noteet? Mahte winai apšola jaukas leetas: Ja nahšfi mahjās, dabuši no manis leelu tuhtu šaldumu. Zeb; Wehl mehš uš mahjam nemaj neeejam, pirmak apmeklesim krusstehwu Germani un tur wehl labi ilgi palikšim. Labi, Lihšite apmeerinas. Uš apšolito zeredama ta meerigi laujas apgehrbtees un pazeetigi šefo, lai — ahrā tiftu peewilta. Mahte apmeerinata, ka šajneeguše mehrki, kaut ari uš azumirkli. Bet meerigi un noteikti išturedamas ta to tapat buhtu šajneeguši. Romanijis, ka brehššchana un raudas nefo nelihdš, ka mahte pee šaweem noteikumeem negrošigi paleet, tas šchigli ween no tamlihdšiga teepuma aradināšees. Mahtei te tīf wajag zeetas gribas. Tai truhštot, wina keraš ehrtības dehl pee nepateeseem apšolijumeem. Bet kahdas tam šekas? Kad tas jau wairak reišeš tā attahrtojees, Lihšite pehdigi mahtei nemaj neiž, behrna uštiziba pašpehleta, tā ka no pareijas audsīnāšchanas wairš newar buht rima. Un tahdi peedššchwojumi, šchahdā waj žitadā weidā tuhštotošcheem reiju atfahrtodamees, nowed behrnu pee pahrlēezības, ka meli tīf launi nemaj naw. „Mahte jau pati melo.“

Reiž pee tahdas pahrlēezības nahžis behrnūs melūs beš apdomāšchanas išlecto kā eerozi aišstahwotees pret nedibinateem aišleegumeem. Winšch zeešchi pahrlēezināts, ka ar tahdeem aišleegumeem tam noteet netaišniba; un tīšpat labi tas pahrlēezināts, ka melot drihft. Wišas zeenitās peršonas wina apfahrtne tatšchu melo. Kadehč lai nemelotu, ja neišnahl šewi aišstahwet pret weenu maj otru aišleegumu? Tas buhtu melu otrais awots.

Trešchais awots ir bailes. Te labi war redšet, kahdā zeešchā šakarā meli šahw ar parasto audsīnāšchanas metodi. Mušju deenās behrnu ar noluhfu eebaida, wiš-

pirms ar stahsteem par „bubuli“ un wehlaſ ar ſodu un pehreenu. Tas iſnahſ gluſchi dabigi, jo muhju laiku audſinaſchana iſeet uſ to, lai behrns nedaritu ko winſch grib, bet ko ziti grib. Pee tam winu war peeſpeest tilai ar bailem. Bet bailes rada glehmulibu un glehmuliba meluſ, ar ko aiſſargatees pret nepatiſchanam, furam preti eet, patſ par bailigu. Nekahda uſtiziboſ ſaite audſinataju neſaiſta ar audſekni; drihſaki ſtarp teem walda paſtahwigs larſch. Kà nè! Te audſinataja uſdewumſ paſtahw eefſch tam, behrnu weenà gabalà ſpeest pee leetam, furam tas zihnas preti. Kà lai nu tahdà fara ſtahwoſki ſeltu pateeſiba un uſtiziba?!

Bet nu ſcha weetà eedomafimees audſinataju, kaſ patſ nekad nemelo, kaſ no leekeem aiſſleegumeem ſargas, kaſ pee wiſam dotam pawehlem iſſkaidro ari eemeſluſ, ja ween tas eeſpehjamſ; proti, tahdu audſinataju, kura dwehſele pildita mihleſtibas pret ſawu peenahkumu, audſinataju, kaſ jau no paſcha ſahkuma cemantojſ behrna uſtizibu. Waj peelaiſchamas domas, ka tahdam audſinatajam behrns melotu? Droſchi ween ne. Kachdſ lai behrnam uſ to buhtu eemeſlſ? Tahda winam truſkt. Ko baiditees winam ari naw, Gluſchi otradi, winſch ſin, ka iſkattrà gruhtà gadijumà winſch pee ſawa audſinataja atradiſ padomu, palihdſibu un patwehrumu. Behrns taiſni pee ta greeſiſees un tam neneeka neſlehpſ. Uſtiziba — taſ allaſch jaattahrto — iſtaiſa weſeligas audſinaſchanas pamatu. Wezakeem, kuri ſawuſ behrnus tà audſinajuſchi, naw jabihſtas, ka wini teem meloſ.

Praktikà nu gan ſchi leeta iſnahſ gruhtaka. Ja behrni mahjàs nemahzas melot, tad tee to eemahzas ſkolà waj ſateekotees ar ziteem behrneem. Un tad — kuruſch behrns jau no dſinſchanas ta audſinatſ? Ja taſ lihdi 7., 8., waj 10. gadam meloſ uſaudſiſ, tad melu iſſkauſchana wiſtik weegli wairſ neiſdodas kà nepaſkaiſibas iſnihdeſchana. Meli deeſgan zeeſchi laiſch ſafneſ, tapeh3 ka bailes eeſafnojas wehl zeeſchafi. Geſam bailes naw nowehrſtas, naw ari zeramſ meluſ iſnihdet.

Waj nu weegli waj gruhti, tomehr zita zela naw un pa to ween jaet: waru neleetot, tuſſchunſ aiſſleegumunſ neiſdalit, dot labu pateeſibas peentehru un it ſewiſchki iſpel-

nitees behrna ustizibu. Kam behrn's ustizas, tam wiensch nemelo. Un to tatschu ikweens eestatis, fa pehreens un beedinajums rada bailes un lihdj ar to wairo melus. Ka tas tà, to mums peerahda wairaf tuhstoschus gadus wezà audsinaschana ar pehreenu, furai wehl naw isdeweess melus israwet.

Tad wehl pee schi gadijuma jaairahda, fa daschs labs, fo pee meleem peestaita, meli ihstenibà naw, bet tikai fantasija. Behrneem, là sinam, loti dsihwa fantasija, fo nebuht negribam wineem trauzet. Ko tee rotalajotees waj zitòs gadijumòs dsihwi few preekshà stahda, to paschu wini daschà sinà ari redj. Un tà tee daschreij stahsta par leetam, par furam pateesibà tee pilnigi pahrelezinati. Vihdj ar gadeem tas pat's no sewis pahreet. Waram jau eedomatees, fahdam jajutumam janoteef behrna raksturi, ja nu wezaki to pahraprot un warbuht wehl isper par meleem! Tas neder! Kam behrni audsinami, tam ari wajag just pateesu mihlestibu pret wineem. Mihlestiba ajina statu schahdàs leetàs.

II. Allga un jods.

Wisà eepreekshèjà dota aino, laut ari nepilniga, tomehr là idealà audsinaschana pehz sche ustahditeem pamalikumeem praktikà iswedama. Tagad apzerejim, fahdi panahkumi pehreenam.

Pehz wisa lihdj schim peewestà waram gaijschi un staidri slehgt, fa jaunajai audsinaschanai rihschju newajag, fa ta pilnigi isteef bej pehreena. Bet tas wehl naw wijs. Meh's apgalwojam, fa rihsstes ne tikai nefam neder, bet ir taisni kaitigas un strahdà audsinaschanai preti. Ja, wehl wairaf! meh's apgalwojam, fa ikweens jods ir kaitigs un tà tad kaitiga ari algoschana.

De nu protams jastatas, pehz fahda mehrka audsinaschana djenas. Jaunàs audsinaschanas mehrkis ir isdailot swabadu un lihdj ar to laimigu zilweku. To panahk attihstot wias tàs ihpajchibas, fahdas behrnam dotas. Allgu un jodu weenigàs jekas ir — no schi i zela nowest fahnus. Tagadejai audsinaschanai jau ir zits noluhks. Ta gar jaunà zilwelbehrna dabigam ihpajchibam i sinat nelikdamàs to rauga eespeest preeksh wijssem peenemtà nor-

malmehra. Protama leeta, ka dabistu dšmeklu nospeeschana nepatihkama, war littees taijni par mokam, kamehr winu apmeerinašchana patihkama. Behrni to šajuht jo dšitak, bet to pašchu war ari pee sewis ijnehginat itweens. Tadehl ari zeli, pa kureem muhju laiku audsinaschana wed, behrneem ir ihsti ehrtšchu zeli, kamehr itweena nogreeschanas no teem tos eepreezina. Skola un mahja behrnam darbs atreebjas; rotalas usstahda ka pretbalu darbam, kamehr itin weegli nahktos abus šaveenot. Bet weseligš behrns pastahwigi zenšchas apmeerinat šawas dabijkas teekšchanas. Wiši meefigi un garigi weseli behrni mehgina nogreestees no wineem ussihmetà „peenahktumu“ zela un lai to nowehrstu, audsinaschana keraš pee waras lihdsjekteem. Darbs behrnam nepawisam naw peewilzigs, pašcha darba dehl tas neštrahda! (un ja ari dajchds gadijumds keraš pee darba ar preeku, tad tikaš tad, ja darbs šakšan ar wina dabijkam teekšnem). Te nu wajadseja atrašt lihdsjeklus, ta pee darba peeturet. Šidomaja algu un šodu.

No ta redšam, ka jau algas un šodu wehšturē ir kaut kas pretigš muhju eekšateem. Mums tahdu lihdsjeklu newajag, jo mehš ne pee ka behrnuš negribam špeest, kas wina dabai buhtu pretigš. Mehš laušim winu ihpatnejeem špekteem plaukt un nostipinatees, un tas wineem pašcheem dariš preeku. Mehš winus audšinam — štrahdat darba dehl, muhju noluhks ir no wineem istaišt derigu un freetnu darba špehku. Algai un šodam turprei ir noluhks winus no šchi zela nowadit un uswadit uš zita.

Pehz šcho laiku nepareišas metodeš behrns eeaug domas, ka darbam pašcham par sewi jabuht pretigam un ka wišpahri jāstrahda tikaš algas dehl waj aiš bailēm no šoda. Tadehl ari peeauguščee beešchi ta domā. Wišš leelums zilweku štrahda waj nu ahriģa labuma dehl, waj lai išbehgtu nepatišchanam. Bet šchis ir weenas no wišnetilafam domam. Tās šagiftē wišu muhju kulturu. Šnahl ta, ka ne no tiš leela šwara patš darbs, ka peršonigee labumi. Tad jau itweens neleetiš un wiltneekš attaišnotš. Un pateefi, muhju deenās wiħru jau ari tikaš peħz ta weħrtē, to wišch eeguwiš, waj ta buhtu nauda, waj ahriģš godš. Rā wišch pee tam tiziš, peħz ta newaižā. Špekulants, kas

manigi bagatibu raufdams tuhftoſch lauschu noplizina —
 tomehr tà, ka winam likumu pahrlahpſchanu peerahdit
 newar — waj tas pilnteeſigi newar aiſtahnweetes: „Zuhs
 mani jau no jaunibas deenam mahzijat, ka darbs jadara
 algas dehł, waj man war pahrmest, ka ar maj puhlem
 zenschos tift pee jo leelakas algas? Waj jawu mehrfi
 ſajneegdams nu neejmu iſwedis dſihwè juhſu tikumibas
 mahzibas idealu?“

Nebuhs weetà, ſche weh! tahtaki par to runat. Bet
 kas atteezas uſ behrneem, tad tee eeaug pahrlcezijà, ka
 pareiſi jadara tapehž, ka pareiſiba teef atalgota, kamehr ne-
 pareiſiba ſodita. Dabigas ſeſas nu ir, ka tee mitejas pa-
 reiſi darit un no nepareiſà wairitees, tiſlihdj tee neparedj
 labumus, waj teem nedraudè ſods. Wajihſtams ſakams
 wahrds par pelem, kuras lehłà pahr galdeem un ſoleem,
 tad kaka naw mahjà. Titai ar gruhtheem dſelſu ſpaideem
 zilweka dabu war tà noſpeest, ka ta pehž tagadejeem
 eeſlateem top rahtna. Tiſlihdj ſpaids, paſchkeebjas ſahnus,
 behrna daba ar waru lauſchas uſ ahru un tad protams
 pahrmehrigi. Ja behrnam paſtahwigi dotu iſdewibu jawus
 dabiflos ſpehtus wingrinat, tad winam nebuhtu wajadſibas
 kairu neapſargatu azumirkli iſleetot auſchibam. Waina ta,
 ka behrnu neaudſina buht paſtahwigam; to neeeaudſina, lai
 tas pareiſo daritu aiſ brihwas gribas, juhtot wajadſibu
 darit labi un ne zitadi. Gribu turpreti nepawijam neau-
 dſina. No behrna iſtaija glehwi buhti, kas neprot gribet,
 un lai taiſni uſ ſahjam noturetos, tad tam wajaga diru
 atbalſtu. Schee atbalſti ir alga un ſads. Tamehr peenahł
 laits, tad ſchee atbalſti ſaluhſt. Skolu atſtahjot un eeſtah-
 jotees dſihwè ne par kairu neeku dabon algu un ſodu.
 Griba palikuſi newingrinata un nabaga zilweks nu ſtahw
 gluſchti newarigs dſihwes ſtraumè. Nu warbuht buhs ſa-
 protams, kadehł pirmee gadi pehž iſtahnſchanàs iſ ſkolas wie-
 leelakajai datai jaunu zilweku tiſ bihſtami? Nu warbuht
 buhs ari ſaprotams, kapehž ſchaj wezumà daudſi tikumigi no-
 klichſt? Ja audſinataji buhtu lahwuſchti augt un noſtiſpri-
 natees wiru gribai, tad ta jau buhtu tapuſi par dabifku
 wajadſibu, pareiſi darit, un ſchis wezumus nekahdas ſewiſch-
 kas breejmas teem neſahgadata.

Tà tad alga un šods ir špaidu lihdsjēkti, lai attihstos-
 šhos zilweka behrnu mahšfliigi bihditu uš zela, kahdu pats
 no šewis tas nefad nebuhtu ušahzis eet; tas taijnt
 pretduka tam, ko mehš pareišu atšinušchi. Galu galà išnahl
 ka wešeligai audšinašchanai alga un šods katrà šinà jaatmet.
 Beš tam wehl alga raba škandibu zitòs; šods modina nizi-
 našchanu un bailes. Patešē, naw šlitu un šemu kaišlibu,
 kuras šchi laika nepareišà audšinašchana neweizinatu!

Wehl par šodu jajata, ka ta ir un paleel rupjiba.
 Kà šods noteel? Zilweks ar nodomu un auštastinigu meeru
 dara launu otram zilwekam, winu moza. Tas jakams par
 wišleelako kà wišmajako šodu. Brihnišchligš peemehrs jau-
 nibai, nelo teikt! Un tad paštarpam runà wišjaukaloš mo-
 rales špredikūs, ka katram zilwekam jazensčas otram dšihwi
 darit patihšamu. Bet wišjaukafais tikumibas špredikis nešpehš
 to išlabot, ko šlitš peemehrs šamaitajš. Waj ari tikumibas
 špreedikis tad atšahš šmeelligu eešpaidu un audšinataju dara
 lihdsi šmeelligu, ja jaukàs pamahžibas neeet roku rošà ar
 peemehru. Wešels behrnš, ka griba wehl naw glušchi
 šakropšota, no šoda tikai manto šahri atreebtees. Ar wešeli-
 gu ištintu winšch atšihšt, ka wišaugštakais tikumibas
 šikums škau: „Šo negribi, lai žiti tew dara, to nedari ari
 žiteem.“ Tà winšch nahš pee špreeduma: Žuhs'mani možijāt,
 nu, eš možijchu ari žuhs. Waj wežati nebuhs peedšihwo-
 jušchi, ka wešeligu behrni nošoditi nu ihšti šahš ištiretees ne-
 peeklahjigi un ka škaidri redšams winu noluhš atreebtees,
 wežateem darit nepatihšchanas, toš možit. Šodam tahds
 pat lištenis kà wišam rupjibam: nošoditā puše ari top rupja.

Un tad wehl pehdigi, waj tad ar špaideem war iš-
 audšinat šwabadu zilweku? Wežlaidu audšinašchana
 protams to ari negrib. Ta preešch dšihweš gatawo buhtes
 beš gribas, kuras weegli padodas. Tadehl no šawa redšes
 šahwolla ta dara glušchi pareiši, audšekna gribu ložidama.
 Škdeenas redšam, ko wina ar to šašneedš. Paštahwiga zee-
 tumu pahrpildišchana leelo datu ir tahdas audšinašchanas
 šekas. Bet mehš gribam taišni pretduku. Mehš gribam
 attihstīt un štiprināt audšekna pašcha brihwo gribu. Nahda
 nepraštibā, šche domāt par špaidu lihdsjēktem.

Pešreens ir šods, šoda wišrupjakais weids. Pešreena
 šaitigàs šekas ir daudš šaunakas, neta pee žiteem žodeem.

Tas ir ne tikai lihdjeklīs behrnu mozt, bet arī wišnepatīhtamātā kahrtā aišskar jauna zilweka zeenibas un pašapšinas juhtas. Kas gan muhju audšinasčhanas noluhkam wairaf waretu preti strahdat, ja ne meešas šods.)*

12. Waj dotec pamatlikumi tagadnē išwedami?

Tikai tagad pehz wišeem gareem ištaidrojumeem apšwehrtim jautajumu. Waj buhtu eešpehjamš šche atrišinatos audšinasčhanas pamatlikumus sem tagad pastahwošcheem apstahkļeem dšihwē išwesti?

Wišu leelako deenas datu behrni t. i. proletareešhu behrni, par kureem šche runajam — neatronas sem wezalu ušraudšibas, bet kaitu pawada školā un uš eelas. Škola pee audšinasčhanas darba deemšchehl netaš nenem dalibas. Behrnu štais, ar šo školotajam janopuhlas, ir tīf leels, ka tikai reidš išnehmuma gadījumš tas war darit peršonigu eešpaidu uš wīnu raksturu waj juhtam. Škola naw audšinasčhanas, bet mahzibu eestahde. Ta tikai darbojas garprahtu.

Bet arī prahtu attihstot waretu labi pakalpot audšinasčhanai. Mehš tatschu šinam, ka darbam wajadsetu buht labas audšinasčhanas pamatam, un prahtš darba wadonis. Darbu war tā eegrosit, ka tas arī dod išdewību raksturam un juhtam wešeligi attihstiteeš. Tas panahkams darbu darot peewilzigu. Bet par to škola nepawīšam nedomā. Tad jau tai wajadsetu eegaumet itweena behrna išpatnejās išehjas šewiškī. Bet ta tikai zenščas behrnā eekalt šinibas pehz wišpahrigas programas. Ari tas tai ne išdodas, kā jau šinam. Tautas školu beigušči dašči strahdneeku behrni netaht ne pareiši runat, ne rakstīt. Pat ar laiščhanu dašcheem neweizās, par rehtineem pawīšam kļušu zeešhot. Tur wainiga apgreesta mahzibu pašneegšchana. Par rakstura un juhtu išdaitoščhanu nemeš nerunajot školas darbs pat neteek leetots kā lihdjeklīs prahtu attihstīt, bet wiš te glušči weentahrtšči atbalstas uš atiminu. No galwas mahziteeš, tas ir wiš, šo škola ar behrneem eesahf. Šo nu wīni patur, — patur, bet ta ir wījai maj. Un šo

*) It šewiškī jabrihdina šodit meiteneš. Behreens ir meešas šwehtuma aiškahrtšchana; un uš to tatschu meitenei wehlatos gabos jaleek wišleelakais šwars.

tee aismirst — kas pa leelakai daloi tà mehds buht — tas uš wiseem laikeem pašudis un ir tikpat kà nebijis. Un tas wehl noteek 50 un 100 gadus pehz Dišterwega un Pešta-lozzi darbibas, kuruš wiši skolotaji ušluhto par jauna laimeta zelmu lausejeem. Wini gan zetu fataiſiſuſchi, bet skola teem pa ſcho jauno zetu naw ſekojuſi un neſ' tad ſelos.

Skola audſinaſchanai ne tikai nelihds, bet daſchà ſinà pat faitè. Pahrpuhledama behrna atminu un to apfraudama mahju darbeem ta wina jauno garu dara nejuhtigu pret ziteem eeſpaideem un ari laupa daudſ laika. Beſ tam pehz ſawas atminas metodeš ta ir ſpeesta peepaturet algu un ſodus, un ir taiſni iſſtrahdajuſi ſewiſchu ſiſtemu, kaſ katram gadijumam ſtahda preti waj nu atterzigu algu, waj ſodu. Bet mehš jau eepaſinamees, kaſdu eeſpaidu algas un jodi atſtahtj uš tikumibu, rakſturu un behrna darba preeku.

Tahtlaſ leekami wehrà ari apſtahtli, kaſdos wezaki dſihwo. Proletareeſcheem — wezateem pirmà gruhtiba ta, ka wini naw mahzijuſchees audſinaſchanas mahtſlu. Domehr ſchaſ ſinà wineem gan newajadsetu palikt palat bagatafàm lauſchu ſchſiram. Tàs jau ari naw mahzijuſchàs. Tad ari ſchis robs pildams. Strahdneeku lauſchu mahtes un tehwi gan newarès ſtudet mahzitu wihru beeſu ſehjumu grahmatas. Bet kaſ p. peem. iſliktis eeppreeſchejàs pahriš lapàs, to domatajš zilwekš war iſlaſit daſchàs deenàs waj nedelàs. Un tad ne no tik leela ſwara ir daudſ laſit, kà jo wairaf laſito pamatigi pahrdomat un ari paſcham par to ſpreest. Itweens, kam uš behrneem iſhta mihleſtiba, ſmel iſ grahmatam daudſ derigu padomu preeſch audſinaſchanas.

Wehl wairaf kriht ſwarà zits apſtahtliſ. Waj proletareeſcheem ir laiſš ſawuš behrnuš audſinat? Un waj ziti dſihwes apſtahtli, kà dſihwoſliſ u. t. wineem to attauſj? Mehš jau apzerejam ka audſinatajam diwas leetas jaleel wehrà, jadod labš peemehrš un darbs jadara peewilzigs. Daſchš tehws un mahte zauru dcenn pee darba. Behrni paleek ſawà wałà. Wakarà mahjàs pahruahluſchi wezaki lihds nahwei noguruſchi, un uš to neraugotees mahtei wehl japadara ſaimneezibas darbi. Waj tee p. peem. war atbildet uš wiku jautajumeem? Beſ tam wiſa gimene warbuht dſihwo weenà iſtabà. Ja, beeſchi pat wehl ſweſchš

eedfihwotajs tur usnemts. Waj nu sem tahdeem apstahkleem maj domajams behrna apfahrtni tam darit par labu preeksch-sihmi? Kas gan nabaga rospelneem wisà nopeetnibà waretu pahrmest, ja tee sawus behrnus deesgan pareisi neandfina?

Bet weenu leetu gan wehl gribetu list pee firds, ja ari nabadfigee laudis newar darit nefa laba pee sawu behrnu audsinaschanas, tad lai majafais tee to nedara wehl slistaku un neustrauj wehl leeku frustu. Kad ari strahdneeki — wezaki behrna apfahrtni newar darit preekschsihmigu, tad majafais tee paschi war wineem buht par labu preeksch-sihmi. Kshdà finà? — par to jau eepreekschejās lapās runats. Itweens tehws un mahte, kas dšenas pehz pateešibas un ir uštizigi sawai pahrlēezibai, ir jau paschi par sewi labs peemehrs. Ja ari pahrejā apfahrtnē slihta, tad tomeht wezaku preekschsihme jo gaischati spihdēs winu firdis. — Kas aij noguruma waj zita eemešla sawu behrnu jautajumus newar atbildet, tam majafais newajag aij pahrgalwibas tos nepareisi atbildet. Un pehdigi, kas muhs wiswairaf intrejē, ir pehreens. Itweenam, kas šcho rakstu pamatigi buhs pahrdomajis, galu galā tameht buhs janahf pee pahrlēezibas, ka pat wisbehdigakajā gadījumā pehreens neder, bet leetu dara tīfai wehl launaku. Tadeht neleesim wis wehl eltu uguni.

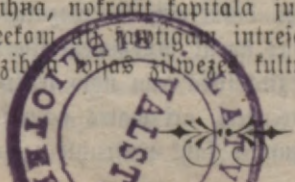
Protama leeta, ka wezakeem buhs wijai sawadi atmet pehršchanu, ja lihds šchim to darijušchi. Meligs 10 gadus wezs sehns, kas lihds šchim no tehwa par meleem weenmeht dabujis pehreenu, buhs gan wijai pahrstēigts, peepešchi sukas wairš nedabudams. Wispirms winšch gan teiks, kas ir brangi, nu tīf es waru melot, zif tihf. Tā winšch ari meloš gadu no gada, kaut ari no tehwa waj mahtes nefad melus nedfirdetu. Kur meli reij eesaknojūšhees, tur tos gruhti išdsiht. Bet war ari buht, ka aštraki waj wehlaki peenahf deena, kad winšch majafais wezakeem wairš nemelos. Kapehz winšch ištēn melo? Wiswairaf aij oailēm no pehreena, pa dalai ari, lai wezakus kirzinatu. Ta ir wina atrečiba par agraf šanemteem šiteeneem. Bet ja nu no pehreena waj zita šoda tam naw wairš jabaidas un par agrakem kuhleeneem ari wairš naw jaatrečjas, tad jau tam daudj gadījumōs šahf p:etruht eemešla melot.

Ziteem laudim, it ihpaſchi ſkolotajeem, furus tas uſſkata par ſaweem nahwigeem eenaidneeteem, wſnſch ari wehl turpinàs melot. Bet wezakeem ne, labi ſinot, fa no wineem naw ko bihteēs, fa drihſaji pee wineem war atraſt pabalſtu wijsōs gruhtōs brihſchōs. — Un waj gan zita lihdſekta naw, lai behrnam liktu manit, fa wezakeem gauſchi nepatiſkami, ja tas melo? Newajag behrnus turet par mulſigakeem, nefa tee pateefibā ir. Waj ſehns redſedams, fa wina wezaki nemelo un pret meleem juht ihgnumu, waj tahds eedomaleēs, fa taiſni ar wina meleem teef darits iſnehmums? Eche ce-wehleto metodi iimehginot ikweens preeſihwos wiſpahrſteidſojchafos panahkumus. Protams, reebumam pret meleem jabuht ihſtenam, ne leekulotam.

Par otru melu awotu mehš atſinam newajadſigus aiſleegumus. Te jau gruhtati lihdſeteēs. Kad ſtrahdneeze lihdj nahwei noſujufi pahrnahk mahjā un tai wehl mahjas darbi jadara, tad ſchaurajās telpās behrni beechſi ween tai par ſawekli. Wina nu liks dſirdet wejelu pulku aiſleegumu, ſas behrneem wahdiſeēs pawijam leefi, bet mahte gan ne, un ſaut ari tee buhtu doti noguruma jaihgumā. Tas pats ſakams par ſpeeſchana ehſt. Weegli gan teift, fa behrnam newajaga ſpeeſt ehſt pretigu baribu, bet dot winam tiſai tahdu, ſas tam gaumē. Bet pat wairaf pahrtikuſchi proletareeſchi newar pee ſchi preeſchraſita tureteēs. Baribas lihdſeklus eegahdajoteēs teem jaſkatas, ſas iſnahk lehtaki un preeſch behrneem iewiichſu ehdeenu tee ari newar iſgatawot. Weegli teift, fa behrnam neder dſert ſafiju un ehſt daudj ſartupelu. Bet ſurich ſtrahdneeks gan ipehš nemt tiſdaudj peena, lai padſirditu 3—4 behrnus, ſafiju klaht nepeejauzot? ſurich ſtrahdneeks ipehš nopirkt tiſ daudj gatās, lai behrni buhtu paelhduſchi bej freemas porzijas ſartupelu?

Gaiſcha leeta, fa ſtrahdneeku ſchiras laudis par pareiju audſinaſchamu newar buht runas. Weenigais ko ſtrahdneeki mezaki tagadejōs apſtahtkos wehl war darit, ir — nowehrſt wiſrupjakās ſkudhas audſinaſchana. Te aikal pee-mehrs, zif breeſimigi ſem tagadejeem nabadſigeem apſtahtkeem zeeſch ſtrahdneeki, winu behrni un teem lihdſi ari wiſa zilweze un winaſ nahtotne. Strahdneeku behrnu audſinaſchana ahtrati neuſlabojeēs, ſamehr winu wezakeem nebuhs maſaks darba laiks un augſtaka alga. Un ſaut ari proletareeſchu zihna, noſratit ſapitala juhgu, pirnā azumiekl leetas noteekom ab wintigam intrejem, tomehr ihſtenibā fa ir iwehta zihna winaſ zilwezes kulturās labā.

20 21/6

A. Baltkāja

grāmatu un rakstamu leetu tirgotavā

Rigā,

Suworowa eelā Nr. 40.

Leela isvēle

ismekletas un eeteiktas

 bērnu literaturas

kreewu un latweešhu walodās.

Pastāwigs krājums

wišu skolās grāmatu,

rakstamu leetu,

māzibas lidseklu un zitu skolās peederumu

widus un semakam skolām.

Rokas grahmatas (nocobija) skolotajeem it
sewiščki kreewu walodā, dabas
šinibās, wēsturē, geografijā, rētinajchanā, šimešchanā u. t. t.

Pastāwigs krājums un leela isvēle

jaunakās literaturas

no labakeem autoreem kreewu un latweešhu walodās.

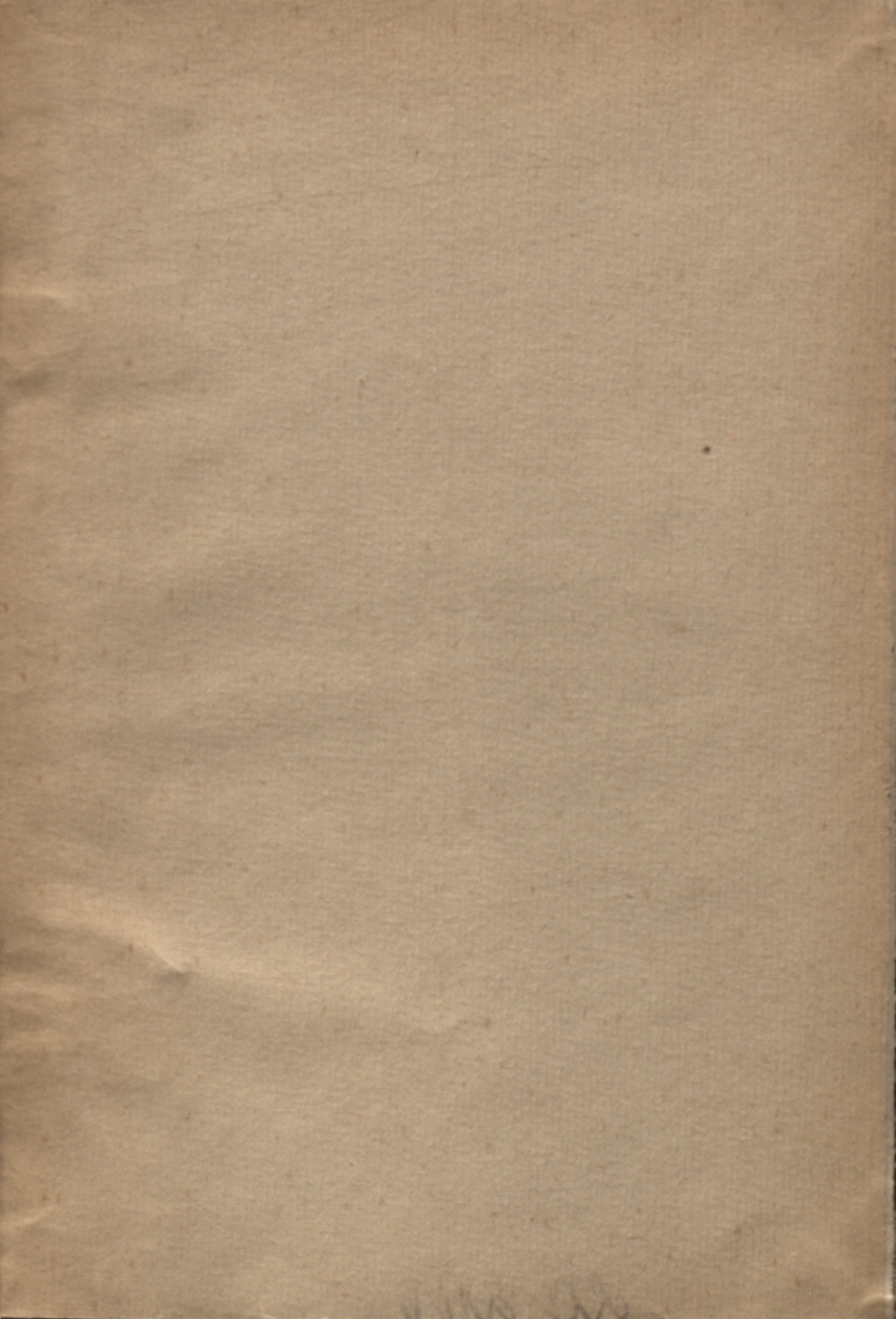
Parakstiščhanos uš latweešhu, kreewu, wāžu laikraksteem
un šchurnaleem par redakzijas zenam.

Wblioteku ecriščhana un grāmatu eešeešana.

Ašjūta grāmatas rakstamas leetas, māzibas lidseklus u. t. t.
wa paktu un dšeiščzetu (ari uš pēzmasu e naloženным платежом)
išdarot pee tam cepafajumus rūpīgi un ispildot mutištus apšellejumus
tulin un rakstijfus tani pašā beedā.

22 21/6

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309090860